

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbín Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 4 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbín Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

EVROPSKA FEDERACIJA	125
IVAN JONTEZ: SREČANJE (pesem)	131
POVEST O DUHOVIH	131
RAZOČARANJE JE BRIDKO	132
IVAN VUK	136
O ZDRUŽEVANJU	138
PO BOŽICU	141
ŽENSKO POGLAVJE	143
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	145
VČASIH SE LJUDJE MOTIJO	148
BALTIK — NEKDAJ IN SEDAJ	149
NAŠE URNO POTOVANJE	150
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	151

USTANOVNI ČLANI CANKARJEVE USTANOVE:

1. CENTRALNE ORGANIZACIJE: Slovenska narodna podporna jednota, Slovenska svobodomiselna podporna zveza, Slovenska dobrodelna zveza in Jugoslovanska katoliška jednota.

2. KULTURNE IN RAZNE DRUGE ORGANIZACIJE: Dramska društva "Ivan Cankar", "Anton Verovšek" in "Soča" (Strabane, Pa.); pevski zbori "Slovan", "Jadran", "Samostojna Zarja", "Sloga" in "Škrjančki"; Slovenski delavski dom (Collinwood), Društveni dom (Euclid, O.), Čitalnica SDD, Hiša kralja Davida, Klub zapadnih slovenskih društev, Progressivne Slovenke, krožek št. 1, Progressivne Slovenke, krožek št. 2. Slovenski Sokol in tiskarna "Enakopravnosti."

3. SOCIJALISTIČNI KLUBI JSZ: Klub št. 27 (Cleveland, O.) in klub št. 49 (Collinwood, O.).

4. DRUŠTVA SNPJ: "Napredne Slovenke" št. 137; "Vodnikov venec" št. 147; "Naprej" št. 5; "V boj" št. 53; "Postonjska jama" št. 138 (Strabane, Pa.); "Cleveland" št. 126; "Zavedni Sosedje" št. 158 (Euclid, O.); društvo št. 87 (Herminie, Pa.); "Comrades" št. 566; "Vipavski raj" št. 312; "Slovenske Sokolice" št. 442; "Zarja svobode" št. 325 (Gowanda, N. Y.); "Prostost" št. 106 (Imperial, Pa.); "Cvetoči nobel" št. 450 (Euclid, O.); "Mir" št. 142; društvo št. 518 (Detroit, Mich.); "Ljubljana" št. 49 (Girard, O.); "Delavec" št. 257; "Nanos" št. 264; "Zveza detroitskih Slovencev" št. 121; Federacija zapadnih pennsylvan-

skih društev SNPJ in Westmorlandska federacija SNPJ.

5. DRUŠTVA SDZ: "Blejsko jezero" št. 27; "Slovan" št. 3; "Svobodomiselne Slovenke" št. 2; "Slovenec" št. 1; "Slovenski dom" št. 6 in "Euclid" št. 29.

6. DRUŠTVA SSPZ: "Lunder Adamič" št. 20; društvo št. 211 (Gowanda, N. Y.); društvo št. 215 (Euclid, O.); "Združeni bratje" št. 26 in "Složne sestre" št. 120.

7. DRUGA PODPORNÁ DRUŠTVA: Društvo št. 108 JSKJ (Youngstown, O.); "Carniola Tent" št. 1288 T. M.; "Woodmen of the World" št. 293; in "Woodmen of the World" št. 281.

8. Člani posamezniki: Ivan Jontez, John Rotar, Nežika Kalan, Anthony Plut, Jos. Kess, Frank Fatur, Louis Kaferle, Louis Podpadec, Ludvik Medvešek, Milan Medvešek, Mike Trebec, Frank Somrak, Neimenovan, Neimenovan, Vatro Grill, Louis Dular, Joseph Durn, William Candon, Frank Oglar, Mrs. Frank, Neimenovan, Louis Eršte, Neimenovan, John Filipič, John Zaic, Andy Božič, (Euclid, O.), Joseph Jauch, Stanley Dolenc, Joseph Frančeskin, Ivan Molek, (Chicago, Ill.), John Marn, Joseph Terbižan, Frank Petavs, (Little Falls, N. Y.), Louis Rebol, Frank Zafred, Matt Petrovich, John Krebel, Rose Jurman, Leonard Poljšak, Frank Tegel, Anton Jankovich, Matt Sušelj, Neimenovan, Rudolf Božeglav, Louis Zorko, Mike Cvelbar, Vincent Cainkar (Chicago, Ill.), Vincent Klemenčič, Anton Skapin, John Lokar, Vincent Coff, John Prudič, Felix Strumbel, E. K., John Tavčar, Anna P. Krasna (New York, N. Y.), Katka Bradač, Frank Sever, Vincent Salmich, John F. Perko, John Močnik in Louis Adamic (Milford, N. J.)

Letna kulturna prireditev Cankarjeve ustanove

se vrši

v nedeljo 14. jan. 1940 v Narodnem domu na St. Clair Avenue

Na programu: drama in petje in zvečer ples. To pot bo gostovalo dramsko društvo "ANTON VEROVŠEK" iz Collinwooda, ki vprizori Cankarjevo dramo:

"KRALJ NA BETAJNOVI"

Pričetek ob treh popoldne. Po programu se vrši prosta zabava in ples. IGRA YANKOVIČEV ORKESTER. Cenjeni čitatelji Cankarjevega glasnika ste vljudno vabljeni na to našo prireditev. Za duševno razvedrilo Vam jamčimo, kakor tudi za telesna okrepčila. Pridite!

Vabi odbor Cankarjeve ustanove.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

III.
LETNIK
1939-1940

+

6.
številka

Evropska federacija

Če je kdo pred izbruhom sedanje evropske vojne kaj govoril o Zedinjenih evropskih državah, priporočal tako federacijo, ali jo celo smatral za neizogibno, so se v visokih državniških krogih smehljali in označevali takega politika za utopičnega idealista, ki sicer ni posebno nevaren — četudi so idealisti navadno sumljivi — pa je vendar nesposoben, da bi ustvaril kaj "pozitivnega." Tudi ko je dr. Edvard Beneš izjavil, da bo Evropa morala najti kakšno obliko zveze, so sicer listi poročali o tem, ker je za čitatelje zanimivo, kar pravi nekdanji predsednik neodvisne in važne države, v krogih vodilnih državnikov pa niso njegove besede našle nobenega odmeva. V očeh ministrov in diplomatov velikih držav je tudi Masarykov naslednik tedaj postal sanjač, ki ga ni mogoče več resno vpoštevati. Škoda. Dasi je njegova država propadla, bi se vendar iz sentimentalnih razlogov njegovo ime lahko še včasih rabilo v propagandi; ampak na poti iluzij mu seveda ni mogoče slediti.

Poljska kriza se je zaostrila, Hitler je spoznal, da s samim blufom ne bo mogel več naprej, državnim mogotcem zapadnih demokracij je postalo jasno, da se Monakovo ne more več ponoviti in vojni dirindaj se je pričel. Vsa evropska politika je bila nenadoma izpremenjena, vse včerajšnje vrednote so izgubile svojo oficijelno veljavo, v kabinetih so se morali naučiti novega mišljenja in presenečenje je sledilo presenečenju. In ideje, ki so bile včeraj prazne utopije, so začele dobivati stvaren pomen. Zedinjene države Evrope niso več puste sanje, ampak ne le možnost take federacije, temveč celo njih potreba dobiva resno priznanje v visokih krogih, v katerih so prej naleteli le na dobrohotno ironičen smehljaj. Vsak čitatelj dnevnih novic ve, da je v teku kratkih tednov prišla cela vrsta izjav iz ust "merodajnih" državnikov, ki jemljejo združitev evropskih držav resno v poštev.

Bilo bi pač preveč optimistično, misliti, da je ideja že

zmagala in da je njeno uresničenje po sedanji vojni zagotovljeno. Nihče še ne more vedeti, kako se bo vojna sploh končala in kako se bo sklepal mir. Kaj se skriva v glavah gospodov Chamberlaina in Daladiera in kdo bo na njunem mestu, kadar obmolcknejo puške, so uganke, s katerimi se ukvarjajo politični astrologi, ki imajo pripravljenih tisoč izgovorov, če se zmotijo. Presenečenja in razočaranja so na dnevnem redu bolj kot navadno v zgodovini in najboljši prerok je tisti, ki priznava, da ne pozna bodočnosti.

Ideja Zedinjene Evrope prodira, toda njeno uresničenje ni odvisno od izjav nekaterih mogotcev, ki izpreminjajo nazore kakor suknje, temveč od zavednega, vztrajnega in na moč oprtega dela tistih, ki razumejo in čutijo veliko potrebo združitve zaradi boljše in varnejše bodočnosti njih in njihovih potomcev.

Nekaj upanja v tej smeri nam daje angleško delavstvo in njegova politična stranka, ki si je zadnje čase priborila velik ugled in tudi precejšen vpliv. Nobenega dvoma ni, da bi bila angleška zunanja politika hodila dalje po poti kolobocij, ki so vodile od enega poraza do drugega in dajale fašizmu tako potuho, da sploh nihče več ni verjel v resnost angleške demokracije, če ne bi bila opozicija angleške delavske stranke v parlamentu in med ljudstvom dosegla tako moč, da se je Chamberlain ustrašil za bodočnost svoje vlade in konservativne stranke sploh in zaradi tega opustil svoje staro cincanje. Sama opozicija gospodov Edena in Churchilla ne bi bila mnogo zalegla, če se ne bi bil pokazal odločen odpor med masami — ne le v demonstracijah, ampak tudi pri nadomestnih volitvah, pri katerih so Chamberlainovi kandidati propadali eden za drugim.

V preteklosti angleške delavske stranke so bili sicer momenti, s katerimi se ni mogoče strinjati. Toda nekdanje napake, ki jih je naposled treba ne le obsojati, ampak tudi razumeti, je s svojim sedanjim nastopanjem tako temeljito popravila, da se lahko pokrijejo s pozabljenjem. Vpliv, ki so ga je priborila, se najbolje zrcali v dejstvu, da so kljub vojni civilne svoboščine v Angliji ostale nedotaknjene, če izvzamemo nekatere poostritve cenzure, ki so v sedanjem položaju razumljive.

Angleška delavska stranka ima med svojimi mirovnimi pogoji tudi federacijo Evrope, za katero sicer ni predložila nikakršnega podrobnega načrta, česar se pa tudi ne more pričakovati, ker bi bilo utopično, izdelavati detajliran program, dokler se razmere ne izjasnijo in ne dobe vsi tisti, ki bodo prizadeti prilike, da povedo svoje mnenje. Dovolj je, da je stranka odločno sprejela načelo. Pomen tega koraka se kaže v dejstvu, da je prišlo že iz vladnih krogov priznanje, da bo kakšna

oblika združitve potrebna in da je Anglija pripravljena, žrtvovati temu načelu nekatere pravice svoje suverenosti.

To je izredno velik korak na poti napredka, zakaj še pred enim letom, morda pred par meseci bi bilo nemogoče, da bi bila taka izjava prišla iz ust angleškega torija. Ali prihajajo take besede iz srca, ali pod pritiskom razmer, je pač drugo vprašanje, ki pa ni važno, ker ne odločajo motivi, ampak dejanja. Važno je, da bo pritisk dovolj močan, kadar se bo vprašanje reševalo.

* *

Toda kaj se nas v Ameriki tičejo združene ali razdružene evropske države? Kaj nas briga Evropa sploh? Tukaj imamo svoje probleme, ki nam delajo dovolj sivih las; kaj bi se ukvarjali z vprašanji kontinenta, ki je podoben blaznici in drvi siloma v svojo pogubo? ...

Ne glede na to, da je v Ameriki na milijone Evropecev, da so vsi prebivalci razen Indijancev in črncev sinovi, vnuki ali pravnuki evropskih staršev in ne morejo zatajiti tega, ne glede na to, da imajo v evropskih deželah sorodnike in prijatelje, katerih usoda jih zanima, je slučajno Amerika na istem planetu kot Evropa in ocean, ki jo loči od nje, že davno ni tako širok kot je bil v Columbovih časih. Kar se godi v Ameriki, vpliva na Evropo — in na Azijo in Afriko in Avstralijo, kar pa se godi tam, prepluje tudi Atlantik in Pacifik in mi čutimo posledce.

Ali niste čuli, kako vzdihujejo v Hollywoodu in razlagajo uslužbencem, da sedaj ni čas za mezdne zahteve, zakaj prodaja filmov v Evropo je silno padla in še vedno pada in če se vojna zavleče, bo hudo? Filmi niso edino, kar Amerika prodaja zunanjemu svetu in njeni kapitalisti se prav živahno in resno zanimajo za svetovne trge, torej tudi za evropske. Zakaj se izdelovalci letal in drugega vojnega materiala vesele naročil iz Evrope, če jih ta kopnina ne zanima? Zakaj reagira newyorška borza in za njo vse druge v deželi na vsak gospodarski ali politični dogodek na oni strani oceana? Zato, ker je vsa zemeljska obla prepletena z nitmi, ki vežejo na ta ali oni način vse kraje tako, da je ves svet eno telo in če zaboli roka, noga ali obisti, občuti to celota, pa naj to prizna ali pa taji.

V sedANJI družbi so kapitalistični interesi najbolj občutljivi kakor so nekdanje bili fevdalni, zakaj kapitalistična struktura je internacijonalna, tudi če se po njenih posameznih delih cedi nacijonalizem in patrijotizem kakor voda in blato po Mississippiju; če ne bi bila taka, bi morala propasti, ker bi izgubila podlago, na kateri je zgrajena in na kateri edino more uspevati. Zastopniki naših velikih podjetnikov in finančnikov lahko postavljajo na vseh straneh okrog Zedinjenih držav idejne kitajske zidove,

njihovi klijenti se pa na tihem smehljajo, razumevajoči, kaj je "dobro za maso" in vedoči, da iz teh idej nikdar ne postane realnost.

Toda četudi kapitalizem vlada in njegovi interesi odločajo bolj od vseh drugih, vendar niso kapitalisti edini člani družbe in kar zadeva ogromno večino prebivalstva, je vsaj tako važno kot reči, ki se tičejo neznatne gospodujoče manjšine. Ali more delavsko ljudstvo v Ameriki zanimati usoda Evrope in njeni problemi? Ali je vredno, da jim posveča svojo pažnjo in — po možnosti — svoje sodelovanje?

★ ★

Nekdaj smo slišali klic: "Proletarci vseh dežel, združite se!" Takrat smo se učili, da se temeljita preosnova družbe ne more izvršiti v nobeni posamezni deželi, ampak da je to vprašanje sveta. Seveda se tudi v eni državi lahko izvrše velike reforme; socialna zgradba se lahko tako izpremeni, da bi se površnemu opazovalcu zdela kakor nov, zrevolucioniran svet. Toda država z najbolj socialistično upravo bo morala trgovati z ostalim svetom in če je ta kapitalističen, bo morala delati kapitalizmu koncesije. Vse sanje o autarhiji so ostale le sanje — v fašističnih deželah prav tako kot v komunistični Rusiji. Nobena dežela na svetu ne more pretrgati vseh zvez z drugimi; tudi naše Zedinjene države, kolikor koli so velike, bogate in v mnogih ozirih neodvisne morajo uvažati surovine, ki jih same nimajo in ta potreba ne mine niti socialističnih držav.

Kar danes imenujemo državo, ni oblika, po kateri stremi socializem. Toda dokler je ves svet organiziran na tej podlagi, se je tudi dežela s socialistično upravo ne more otresti; lahko jo nekoliko bolj liberalizira kot kapitalistične države — ali pa ji vlije še bolj avtoritativno vsebino, kot zgledi kažejo. In — kakor vidimo po enakih zgledih — vlada na takem socialističnem otoku sredi kapitalističnega morja razumljiv in opravičen strah, ki vsiljuje taki državi do skrajnosti potenciran militarizem in vsakovrstne uredbe, ki se nikakor ne strinjajo z idejami socializma, ki pa so neizogibne, če noče postati žrtev zunanjih sil, vedno prežečih na priliko, da pokončajo sistem, ki ga sovražijo in se ga boje.

Zato slišimo že od zadnje svetovne vojne vsak hip besedo o svetovni revoluciji, brez katere revolucija v posamezni deželi ni varna in ne more žeti vseh sadov. Zmota te propagande je le v tem, da se revolucije ne vrše na ukaz in da jih nobena agitacija ne more izzvati in organizirati in da ima socialna revolucija drugačen pomen kot ji ga pripisujejo njeni največji sovražniki, ki dobivajo hrano od takih učiteljev revolucionarne romantike.

CG

Socijalna revolucija ni nič drugega kot prehod iz kapitalistične v socijalistično družbo in za ta prehod ni prelivanje krvi nikakor neizogibno. V deželah s politično demokracijo je pot lahko popolnoma mirna in glasovnice so tukaj močnejše orožje od pušk in bomb. V diktaturah so pogoji pač drugačni. Ampak tudi tukaj se ne more izvršiti revolucija na povelje. Pričakovati, da se bo delavstvo, goloroko zoperstavilo armadi in vsakovrstnim oboroženim organizacijam in zmagalo, je tako naivno, da postane pregrešno. Tu je revolucija le mogoča, če nastanejo razmere, kakršne so bile v Rusiji proti koncu vojne, ali pa vsaj zelo podobne. Glavni pogoj je, da potegne armada z uporniki in to se navadno zgodi le tedaj, če je vojska premagana in vsled tega njena stara disciplina porušena. Zato je prav sedaj pričakovati nemško revolucijo le od poraza nemške armade na bojišču ali pa od popolnega gospodarskega poloma, ki lahko učinkuje enako kakor bojni poraz.

★ ★

Ampak klic po "svetovni revoluciji" potrjuje, da revolucija v posamezni deželi, tudi če je velika, ne zadostuje za dosego socijalističnih ciljev. Socijalizem ni vprašanje enega naroda, ampak vsega sveta. Doseči ga ne more delavstvo ene dežele, ampak proletarijat vseh narodov.

Usoda španske republike, ko jo je napadel združeni fašizem, nas je zanimala kot da so boji španskega delavstva naši lastni boji. In v resnici so bili. Ko je bila ljudska republika v Španiji poražena, je bilo poraženo napredno delavstvo vsega sveta in je bolešno občutilo ta poraz. In reakcija po vsem svetu je vriskala, vedoča, da je pomen Francove "zmage" segal daleč preko meja nesrečne Španije.

Ni nam vseeno, ali se posreči japonskemu militarizmu — z aktivno ali pasivno pomočjo reakcionarjev v tujini pomandrat Kitajsko, ali pa bo poražen in se Kitajska osvobodi in postane močna sobojevnica napredka. Kako da nas ne bi zanimala usoda Evrope in njeni problemi? Kako naj ameriško delavstvo doseže svoje cilje, če se evropsko delavstvo ne bo moglo bojevati zanje?

Naravno je, da se delavstvo v vsaki deželi bojuje na svojem domačem polju in si tu po možnosti izboljšuje položaj. Ampak s tem je izpolnjen le en del njegove naloge. Delavstvo ima svojo domačo, ima pa tudi svojo "zunanjo" politiko in le kadar bo na tem polju doseženo popolno sodelovanje, bo moglo ne le teoretično, ampak stvarno govoriti o svojih končnih ciljih in bo smelo upati, da jih doseže.

Evropska federacija je za delavstvo evropskih dežel bolj važna kot za vse vlade, zakaj le na širokem teritoriju, ki se s tem

doseže, dobi njegovo gibanje tak razmah, da bo moglo vplivati in s časom odločevati v gospodarskih in političnih vprašanjih, ki se tičejo njegove sedanjosti in bodočnosti. Če postane Evropa eno ozemlje, bo imela eno delavsko gibanje, eno delavsko armado namesto sedanjih nešteti razkropljenih bataljonov, med katerimi ne more biti prave zveze in ki zaradi tega ne morejo imeti moči, potrebne za zmago.

Če delavska solidarnost ni prazna beseda, in če ima delavstvo resne namene za bodočnost sveta, ne sme biti le fraza, tedaj nas mora Evropa v Ameriki prav tako zanimati kakor se mora Evropa brigati za Ameriko. To zanimanje pa ne sme ostati le akademično, ampak zahteva dejanja. Ta so seveda odvisna od razmer. Delavstvo jih le redko kdaj ustvarja, toda razumevati jih mora in izrabljati v prid svojega gibanja in svojih ciljev. Kjer koli se ena delavska četa bojuje, morajo vse ostale biti pripravljene, da ji pomagajo po svojih močeh. Izolacijska politika je dobra za kapitalistične demagoge, ki se poslužujejo vsake fraze, če vleče in jim ni treba, da bi sami verjeli vanjo. Za zavedno, napredno delavstvo ne velja nikjer in nikdar izolacija, ampak vedno solidarnost.

Evropska federacija je eden njegovih problemov in njegova rešitev je v največji meri odvisna od tega, kar se sedaj godi. Končna rešitev bo odvisna še od drugih faktorjev, toda jasno je, da postane vsaka taka zveza nemogoča, če zmaga nacizem in zato zanima izid vojne evropski zavedni proletarijat bolj živo kot vse kapitaliste in njih predstavnike. Zato podpirajo angleški in francoski organizirani delavci svoje dežele v vojskovanju, ne da premagajo Nemce, ampak nemške zatiralce. In kar gre tem delavcem za kožo, ne more biti za nas brez pomena. Oni ne pričakujejo, da pojdejo ameriške divizije v Francijo; ampak če gremo s svojo "nevtralnostjo" tako daleč, da nam je vse eno, ali zmaga v tej vojni ta ali ona stran, tedaj ne dajemo klofute angleškemu imperijalizmu in francoskim kapitalistom, temveč mečemo evropskemu delavstvu polena pod noge in oviramo njegovo emancipacijo, ki bi morala biti tudi naša emancipacija.

Ivan Jontez:

Srečanje

Brez kaŕipota, tujca sva hodila
stoletja, bi dejal, vsak svojo pot.
Naenkrat pa na stezo sva stopila,
kot da bi naju tajna moč gonila,
pretesno, da bi si se izognila.

Tako sem srečal tebe, ti pa mene;
in kdo naj čudo to nam razodene,
da tisti hip pozabljen je bil svet,
od vročih čustev da sem bil prežet,
da vseh svetov lepota se je zbrala
v pogledu tvojem, da iz njega vstala
vsemirskih je napevov harmonija?

V ušesih še zveni mi melodija,
ki se je oglasila od nekod.
Nemara jo je zbudil tvoj smehlaj,
ki je povedal več od vseh besed.
Saj nisem vpraševal, kako, zakaj—
in tebi sami vzrok je bil prebled.
Srca, vladarja, le sta govorila,
iz sreče sva studenca se napila—
nevidni padel je med nama plot.

Oj čas okrutni! Trd je zakon tvoj.
Minilo je kot mine ura kratka—
Oba sva v duhu klicala: Postoj!

Saj za goro še ni ugasnil soj,
saj še se sliši ptiča pesem sladka,
saj ni usahnil še življenja vir...

Začul se iz daljine je skovir...
Usmiliti se hladni čas ne zna,
raztegniti ne more se minuta,
življenja pot ni z rožami posuta,
usoda je močnejša kot mi dva.

Še en nasmešek, vzdih, ki se ne sliši,
ker pride iz najglobljih globočin,
in tiha solza—hitro jo obriši,
da njenih ne poveča bolečin.
Še enkrat toplo roka stisne roko,
še en pogled, da nežnost vpil bi vso—
V tem hipu vse zapiše se globoko,
vsa vrata se pozabljenju zapro.

Na eno stran se njena pot zavije,
kjer ceste se ne križajo nikdar;
na drugo moja, tja, kjer burja brije,
kjer danes mlad si, jutri pa že star...
Kjer v duši najtemnejše je skrovišče,
ki tajnosti nikoli ne izda,
tam kratke zlate sreče je strnišče,
spomin za vedno prostor tam ima...

Povest o duhovih

BIL JE KONEC TEDNA in družba je bila
zbrana v stari angleški graščini. Bila je
pisana družba, aristokrati in plebejci, esteti
in materijalisti, bilo pa je neizogibno, da je
razgovor, kjer koli je začel, naposled prišel na
strahove. Saj menda v vsej Angliji ni stare
graščine brez vsaj enega duha. Škotski gra-
ščaki kar tekmujejo z angleškimi in nočejo
zaostati za njimi ne glede števila duhov, ki
strašijo po dvorinah in hodnikih, ne glede
predstav, ki jih prirejajo—navadno okrog pol-
noči.

Graščina, v kateri je družba ubijala so-
boto in nedeljo, je pa bila prav na meji Škot-
ske in Anglije, torej so morali strahovi priti

na dnevni red tako gotovo kakor pomrkne
sonce takrat, kadar napovedo astronomi mrk.
O takih duhovih je toliko povesti, da noben
posameznik ne more poznati vseh, zakaj gra-
ščin je v zedinjenem kraljestvu mnogo in v
nekaterih nastopajo duhovi kar v tolpah.

Nekoliko takih storij je bilo že povedanih
z raznimi podrobnostmi. Ta in oni pripovedo-
valec je navedel tudi priče, katerim mora na-
vaden smrtnik verjeti kakor svetemu pismu
in ki so potrjevali dogodke, dozdevno nemo-
goče in nasprotujoče vsem naravnim zakonom.
Prav to pa je ustvarjalo tisto atmosfero, skriv-
nostno in sugestivno, v kateri se duhovi men-
da najbolje počutijo.

Med gosti je bil tudi pesnik Oscar Wilde. Dolgo je poslušal in molčal. Pa so ga začeli vpraševati, ali on ne ve nobene povesti o duhovih.

Seveda jih je vedel, več kot eno. Toda vsiljevati se ni hotel in drugi so že toliko povedali...

Naposled se je moral vdati. Večer bi bil pokvarjen, če bi bil Wilde navzoč, pa ne bi kaj povedal.

Torej se ni več branil in je povedal tisto izmed storij o duhovih, ki jo je, kar jih je njemu bilo znanih smatral za najboljšo. Oscar ni znal le pisati, ampak tudi pripovedovati in njegova povest je naredila tak vtis, da se je ves zrak, tembolj ker se je že temnilo, zdel napolnjen z misterijem in rahlo grozo. Ko je končal, so hitro prinesli luči, ker je bilo kakor da je duh resnično bil med poslušalci.

Neka mlada dama, ki je pisala povesti, je pozneje vprašala Wilda: "Ali pišete povest, ki ste nam jo pripovedovali?"

"Nikakor ne, gospodična," je odgovoril

Wilde. "Prav nobenega namena nimam, da bi to napisal."

"Škoda, res, prav škoda," je zamrmrala pisateljica.

Družba je odšla v obednico in tam je Oscar Wilde popolnoma pozabil na povest in na strahove sploh. Naenkrat pa se mu je gospodična zopet približala in vprašala: "Gospod Wilde, ali ste prepričani, da vas ta stvar nikdar ne bo dovolj mikala, da bi jo porabili za povest?"

Wilde se je poklonil: "Prav gotovo ne. Zatrjujem vam, da moje pero nikdar ne bo pisalo te povesti."

"Če je tako—ali bi ugovarjali, če bi jo kdo drugi hotel napisati?"

"Nikakor ne. Jaz ne ugovarjam."

Ko se je družba ob začetku drugega tedna razšla, je pisateljica odpotovala v Francijo z namenom, da v miru napiše povest. Res je začela. Drugi ali tretji dan je pa nenadoma dobila brzojav iz Londona: "Pustite tisto storijo pri miru. Napisal jo je Dickens."

Razočaranje je bridko

PREDMET JE VREDEN modernega Shakespearja:

V glavnem mestu velike države se posvetujejo njeni besedniki z odposlanci dežel z druge strani zemeljske oble o važnih rečeh, od katerih je odvisna bodočnost sveta. Vrnili so se časi, ki so se bili zdeli davno pokopani, vstali so roparski vitezi, razglasili staro geslo, da je moč edina pravica, naučili se glumaštva, s katerim so zaslepljevali bojazljive vodnike velikih narodov, da so v svojih sanjah videli silo, kjer je bila le slabost, zakrinkana z baharijo; vpricho strahopetne miroljubnosti so viteški tolovaji ropali in kradli na debelo in če je banditstvo vrglo milijone v bedo in pogin, so opravičevali to filozofsko, češ da nima pravice do obstanka, kdor ne more braniti svojega življenja. Cele dežele so bile ugrabljene, celi narodi pahnjeni v sužnost, veliki možje mogočnih držav, na katere so se manjši zanašali, so pa stali ob strani, pozabili na svoje obljube in razlagali, da so vse te žrtve žalostne, ampak da jih svet mora sprejeti zaradi ohranitve svetovnega miru.

Ena država je vstajala proti temu hinavsko sebičnemu tolmačenju in naglašala, da roparja ni mogoče ustaviti z lepimi besedami in pogodbami, ampak da mu je treba trdo stopiti na prste, kajti sila spoštuje le silo. Vsi, ki hočejo pravičnost morajo združiti svoje moči in pomoliti banditu svojo pest pod nos. Le tedaj bo ohranjen mir, če pokažejo tisti, ki ga resnično hočejo, da so pripravljeni in odločni, braniti ga z vsemi močmi proti vsakemu napadalcu.

Dolgo je bil to glas vpijočega v puščavi. Tolovajstvo je neovirano nadaljevalo svojo pot, obljube je raznašal veter kakor suho listje v oktobru, pogodbe so bile prekršene tisti hip, ko so bile podpisane. Na vzhodu in zapadu, na severu in jugu so se ljudje, ki jim je v mislih bilo človeštvo in v srcih svoboda odvrčali od velikih državnikov, ki so bili slabost razglasili za čednost in upirali oči v deželo, nekdanj proketo, odkoder je prihajal evangelij odpora in zvestobe. Če pride rešitev—le od tam so jo še pričakovali narodi, ki so ob svojih mejah slišali pokanje strojníc in

katerim je grozila sužnost kakor onim, ki so bili že poteptani in uklenjeni. "Morda ni v deželi vse tako kot bi nam bilo všeč, ampak glejte: edina je, ki se ni ustrašila rokovnjaškega žuganja kakor Veliki možje na drugi strani zemljevida, edina, ki se postavlja na stran svobode in pravice, edina, ki nudi svojo pomoč tistim, ki niso veliki in močni, edina, ki daje upanje obrambe onim, ki so ogroženi in vstajenja onim, ki so bili pohojeni."

Naposled so enaki glasovi zadoneli na drugi strani: "Dovolj je naše sramote in nezvestobe, dovolj strahopetnosti, ki si po krivem nadeva ime miroljubnosti. Če naši voditelji ne znajo rešiti naše časti in pravice do življenja, bo treba drugih voditeljev..."

Možje, ki se imenujejo Velike, so slišali glasove in drug strah jih je obšel. Zbali so se svojega ljudstva in tedaj so storili, kar je ono zahtevalo in poslali zastopnike v deželo, iz katere je prihajal nauk ljudstva. "Naposled smo enake misli; posvetujmo se, kako se najbolje izvrši, kar ste vi hoteli in kar hočemo sedaj tudi mi."

Sedeli so za mizo in se posvetovali, se posvetovali in cincali. Zdelo bi se, da je vse jasno kakor beli dan. Tu je tolovaj, tu smo mi. "Nehaj!" je treba zaklicati—in če ne neha, je treba udariti. Tako ste govorili pred tremi meseci, tako ste govorili lani in sedaj vam priznavamo, da ste imeli prav. Kako reči, kako udariti—ta vprašanja ne morejo delati velikih težav.

In vendar se ta vprašanja niso in niso rešila. Naenkrat pa je treščilo iz jasnega neba. Medtem ko so veljaki sedeli za mizo in cincali, je dežela, v kateri se je bilo rodilo Upanje naznanila vsemu svetu, da je napočil nov dan in da vse, kar so včeraj ljudstva verjela, danes ni več res. Dežela je povedala Tolovaju, da se mu ni treba bati sitnosti za hrbtom, če bo rokovnjačil po svojih načrtih—in cincanja za mizo je bil konec.

Ljudje so strmeli kakor da jih je kladivo udarilo po glavi. Saj ni mogoče, da bi Sovjetska Rusija zapustila vse, ki so zaupali vanjo in res sklenila prijateljstvo z rokovnjaško silo, proti kateri je vsa leta klicala v boj in jo postavljala pred vsem svetom na sramotni oder. Saj ni mogoče, da bi tako zatajila vse, kar so njeni besedniki govorili v Londonu, v

Parizu, v Pragi, v Ženevi in Moskvi. Saj ni mogoče!...

Dogodki pa so šli svojo pot in so potrdili, da je bilo res, kar se je zdelo nemogoče. Sovjetska Rusija je dala vso potuho nemškemu nacizmu, katerega je še predvčeranjem označevala za največjo nevarnost miru in nemotene razvoja. In ko je storila prvi korak na novi poti, je sledil drugi in tretji in sedaj jo žene sila, kateri se je vdala, naprej kakor usoda in nihče ne ve, kam jo še povede.

Vse to se da razlagati, vse se more razumeti. Zakaj nista Chamberlain in Daladier pokazala sedanje odločnosti pred enim letom, ko je šlo ne le za usodo Čehoslovaške, ampak za svetost pogodb in za to, da se naredi fašističnemu blufanju konec, preden zraste njegova moč? Ali ni bila Rusija takrat pripravljena na vse? Ali niso takrat prodali Čehoslovaške, ne da bi se bili sploh ozrli na Rusijo, četudi so Mussolinija povabili na barantanje? Ali ni šla Chamberlainova politika za tem, da se sprijazni z Nemčijo in jo nahujska proti Rusiji? Ko je mešetaril za Krkonoše, se mu ni zdelo za malo, da se je dvakrat ponižal pred Hitlerjem; ko je—le pod pritiskom parlamenta—poslal svoje zastopnike v Moskvo, ni šel z njimi in ne enega državnika, ki v Angliji kaj šteje, ni bilo med njimi.

Vse to je res. Morda je res še več, kar govore v Moskvi. In če bi šlo le za Chamberlaina in Stalina, ne bi zadnjemu nihče mogel zameriti, da se znese nad prvim. Toda na kocki niso osebni interesi ne enega, ne drugega in svetovna nasprotstva so ostala enaka kot so bila takrat, ko je Rusija klicala na boj zoper fašizem. Ta se ni izpremenil v ničemer in če smo ga včeraj morali smatrati za sovražnika, mu ne moremo čez noč postati prijatelj.

Ko je Litvinov govoril za Rusijo—in govoril je, da je poslušal ves svet—je napadalna vojna veljala za zločin. Tako je ves demokratični svet presojal in obsojal japonski vpad v Mandžurijo, Mussolinijev rop v Etiopiji, grabež Avstrije, monakovsko lopovščino in "protektorat" nad Češko, italijansko in nemško sodelovanje s Francem v Španiji in aneksijo Albanije. Ruski protesti so v vseh teh slučajih grmeli in besede, s katerimi so sovjeti obsojali vsa ta tolovajstva so bile tako mogočne in jasne, da se je tradicionalna di-

plomacija čudila, svet, ki hrepeni po pravici in svobodi, je pa vriskal.

Nič se ni izpremenilo, razen da je Molotov stopil na Litvinovljevo mesto. In naenkrat so vsa nekdanja načela zavržena, prejšnji zločini so postali državniške modrosti, kolektivna varnost je izgubila ves pomen, tajna diplomacija je dobila enako veljavo kakor v carjevitih časih, in ko je bila vsa idejna zgradba teoretično prekucnjena, je bilo treba le enega koraka, da stopi novo naziranje tudi v prakso in sovjetska Rusija se je postavila v vrste agresivnih držav. Seveda so zdaj tudi pospravljeni filmi, ki so navduševali na milijone gledalcev po vseh deželah, razen fašističnih. Neprijetno bi bilo sedaj, stiskati Hitlerju roko, ko mu obenem profesor Mamlok, mučenik, napoveduje pogin. In nemški fašisti ne bi imeli ugodnih občutkov, če bi morali gledati, kako pada njihova svastika v blato pod ruskimi tanki in kopiti in se doma dvigajo delavske mase v socialni revoluciji. Pozabljeno mora biti vse, kar je bilo in roke morajo biti pripravljene, da ploskajo novemu nauku.

Mi pa ne moremo pozabiti in po svetu jih je na milijone, ki so nam v tem enaki. V teh letih po svetovni vojni je pisala zgodovina s takim peresom, da so cela poglavja neizbrisna in se ne dajo pregnati iz spomina. In dogodki, ki so bili že napol pozabljeni, se vračajo potihem, da vznemirjajo misli. Marsikaj, kar se je godilo v Rusiji, je bolelo prijatelje ruskega delavstva, a sodbo so vendar prepustili zgodovini, ki bo imela jasnejši pogled v razmere, v razloge in motive in v učinke. Sedaj pa skele stare rane, ko se nove odpirajo.

Morda ne razumemo namenov in nagibov mož iz Kremlina. Ampak kako naj bi jih razumeli, ko so se vrnili k nekdanj strastno obsojani politiki skrivnosti in intrig? Pravijo, da so komunistični tajniki po tujini dobili nekakšna obvestila, ki pravijo, da je cilj sovjetske vlade "še vedno" svetovna revolucija in ta cilj baje zahteva podpiranje Nemčije. Seveda ne moremo vedeti, ali so šle res take okrožnice po svetu, ampak če žive v Moskvi res take ideje, jih navadne glave ne morejo razumeti. Bil je čas, ko so boljševiški prvaki pognali idejo svetovne revolucije v carstvo sanj, kamor po pravici spada. Ampak če bi verjeli vanjo, tedaj ne bi mogli izbrati bolj napačne

taktike kot je podpiranje nacijske Nemčije, zakaj če bi vsled te podpore Nemčija zmaga la, bi bila s tem okrepčana največja zapreka revolucije. Da morejo nemški revolucionarji doseči uspeh, mora biti premagana nemška armada in prav boljševiki bi to morali razumeti—po lastnih izkušnjah. Sedaj zavrženi film, "Če jutri izbruhne vojna" je bil veliko bolj realističen, ko je slikal izbruh revolucije v ozadju, medtem ko je armada bila zaposlena—in tepena na fronti. To sicer ne bi bila "svetovna" revolucija, katere sploh ne morejo izzvati letaki in klici, ampak revolucija v Nemčiji, ki bi strmoglavila nacizem in ustanovila demokracijo v deželi bi razvezala danes uklenjene roke, pripravljene za delo politične in socialne osvoboditve in privedlo ogromni zbor nemškega delavstva zopet v armado socialnih bojevnikov.

Stalin je—po poročilih, ki so bila povsod sprejeta kot zanesljiva—ob svoji šestdesetletnici rotill čestitajoče delavske delegate, naj mu verjamejo, da zasleduje le koristi delavstva. Temu ni treba oporekati in je najbrže resnično. Njegove revolucionarne preteklosti ni mogoče utajiti; ampak taka je bila tudi preteklost številnih njegovih nekdanjih tovarišev, ki so bili postavljeni pred sovjetske puške. Dobri nameni delajo navadnemu človeku čast, za voditelja pa ne zadostujejo; kar zahteva sedaj od množic, ki naj mu slede, je več kot se more pričakovati od umrjočih ljudi. Voditelj ne more doseči uspehov brez zaupanja, ampak tisti, ki naj zaupajo, morajo razumeti in pokazati se jim mora pot, po kateri bodo korakali. Slediti morajo voditelju—ne kot čreda, ki ne misli, ampak kot tovariši, ki so pripravljeni na težave, zapreke, žrtve in boje, katerih pa voditelj nikdar ne pusti v temi. Kakor zaupajo oni njemu, tako mora on zaupati njim. To je razlika med voditeljem in diktatorjem. Slepota zaupanja je enako slepi pokorščini in kdor se naslanja nanjo, je tiran.

Tako se pa ne dosega socialistični cilji, zakaj socializem more uveljaviti le misleča delavska množica, ki ga do dobrega razume in ga hoče. Od zgoraj vsiliti se more le podložnost in ta se mora neprenehoma čuvati z bajoneti, z vohunsko policijo, z ječami in koncentracijskimi tabori, z organiziranim nasilstvom, ki postane samo sebi cilj in smisel in v takem ozračju je socializem nemogoč.

Stalin zahteva od svojega ljudstva vero, da so njegovi nameni in končni cilji v prid rus-kemu in svetovnemu delavstvu. Ker pa razen njega, Ždanova, Molotova in peščice ožjih to-varišev nihče ne pozna teh namenov in skriv-nosti taktike, morejo vsi drugi le ugibati, kakšna presenečenja in kakšni obrati se še pripravljajo. Namesto edinstva v mišljenju se pa v tem pripravljajo idejni kaos in disori-jentacija, ki poraja politično slabost. Razla-ge, ki skušajo opravičiti novo strategijo, ka-žejo, da pristaši izven Rusije sami ne vedo nič pozitivnega in ne razumejo obratov, ki presenetljivo slede drug drugemu. Eden nas hoče prepričati, da je rusko-nemška pogodba oslabela Hitlerja bolj kot angleško-francoska zveza; drugi namiguje, da je komunizem na pohodu v Nemčijo; tretji že vidi revolucijo v Parizu in Londonu, odkoder pojde kakor po-žar po vsej Evropi. Ta dokazuje, da je mos-kovsko-berlinska pogodba ubila fašizem, oni se pa brani te besede kakor da fašizma nikdar bilo ni in ga Rusija nikdar ni pobijala.

Ugibanje na vseh koncih in krajih, vedno-sti pa nobene. Pristaši morajo biti verniki, skrivnosti se ne smejo dotikati, kritike se mo-rajo odreči in kar pride, morajo sprejeti fata-listično z upanjem, da ve voditelj, kaj da ho-če. Da utrdijo to upanje, kolikor je mogoče, kažejo njihovi pismarji, kaj je nova taktika že velikega prinesla. Hitlerjeve sanje o Ukra-jini so se razpršile. Njegov pohod v Romunijo je ustavljen. Rusija je dobila kos Poljske, ki ga je zaradi ondotnega ruskega in ukrajinske-ga prebivalstva že davno zahtevala. Razširila je svoj vpliv v baltičskih deželah in se zavarova-la na vzhodu...

Če bi bila Rusija sledila svoji stari zuna-nji politiki, s katero si je pridobila ugled po-vsod, kjer je kaj naprednosti in se postavila na stran demokracije, da zajezi fašizem, bi si bila zavarovala meje bolj trdno kakor z o-krepčanjem nacizma, ki je neizogibna posle-dica njenega pakta s Hitlerjem. Baltičske dr-žave bi bile v njej spoznale prijateljico in njen vpliv v teh krajih bi bil bolj zanesljiv kot se-daj, ko ima svoj temelj v strahu. Poraz naciz-ma bi bil z rusko pomočjo olajšan in pri pre-ureditvi Evrope, ki bi sledila vojni, bi Rusija imela vplivno, morda najvplivnejšo besedo in z novim mirom, ki bi prinesel varnost malim

narodom, bi bila pač zagotovljena tudi var-nost velike Rusije. Kar je Rusija pridobila s svojo novo taktiko, ni vse skupaj vredno to-liko kot bi ji prinesel mir, sklenjen z njenim sodelovanjem na strani demokracije. In kar je pridobila, ni vredno niti drobca tega, kar je izgubila. Njene izključitve iz Lige narodov sicer ni treba jemati preveč tragično, ampak iskreni ugled in veliko zaupanje, ki ga je nje-na zunanja politika uživala med milijoni res-nično naprednih, po pravičnejši in svobodnej-ši družbi stremečih ljudi po vsem svetu je za-pravljen in se ne vrne, če se Rusija sama ne izpremeni bolj temeljito kot se je izpremenila, ko je Molotov stopil na mesto Litvinova. Ta izguba je neprecenljiva in če je v Moskvi da-nes ne vpoštevajo, pride čas, ko bodo žalovali za tem, kar so žrtvovali tako težko razumlji-vemu, nenadnemu imprerijalističnemu nago-nu. Če imajo dobre namene, kot hoče Stalin, da bi mu ruski delavci verjeli, jih poznajo le oni sami in v socialistični družbi to ne zado-stuje. Pa če bi imeli v mislih tudi nebesa na zemlji, se morajo s ciljem vjemati tudi sred-stva. Macchiavellistični nauk, po katerem se je ravnala srednjeveška inkvizicija, da opra-vičuje namen vsako sredstvo, je nemoralen, ampak tudi če se ne zmenimo za moralo, je kvaren, ker more sicer prinesiti začasen uspeh, ne more pa mu dati trajnosti. Socializem se ne more opirati nanj, ker ne išče uspehov za oči, ampak hoče postaviti novo družbo na trd-na tla ljudske zavednosti in ljudske volje.

Socializmu to čudno pobratimstvo s fa-šizmom ni koristilo in razočaranje je bridko. Treba bo mnogo trdega dela, da se odpravijo zle posledice te pustolovščine, za katero sicer niso odgovorni socialisti, pa morajo zaradi nje vendar trpeti. Toda tudi preko te epizode nas mora voditi spoznanje, da je prihod druž-be, sloneče na enakih pogojih in na enaki pra-vici za vse, zgodovinska zahteva. Napori so-vražnikov in zmote prijateljev ga lahko zavle-čejo, preprečiti ga pa ne bo mogla nobena sila, kadar postane zavest delavskega ljudstva vseh dežel dovolj jasna in njegova volja dovolj mo-čna. Da se izpolni ta pogoj, ki ga ne more na-domestiti nobena navihana taktika in nobena diktatura, naj zaviha rokave vsak, kdor živi med ljudstvom, vidi cilj in pozna pot.

Ivan Vuk

V AMERIKI JE BILO njegovo ime prav tako dobro znano kakor v domovini; že mnogo let ni izšel noben Družinski koledar brez njegovega prispevka, sodeloval je pri Prosveti in Proletarcu, v Majskem glasu se je oglašal in kmalu potem, ko je Cankarjev glasnik začel izhajati, je postal tudi naš sotrudnik. Pisal nam je, da ne pričakuje nobenega honorarja, ker ve, kako trdo se delavske revije bojujejo za svoj obstanek, da pa smatra sodelovanje pri našem Glasniku za čast.

Zdi se, da je Ivan Vuk več delal za čast kot za bogastvo in zato ni čudno, da je, kakor poroča mariborska Delavska politika, umrl v bedi. Značilno je za naše razmere, da to skoraj ni presenetljivo; videti je, kot da se kulturno delo še vedno smatra kot nekakšna narodna dolžnost, katere izpolnitev je vsa nagrada, ki jo sme umni delavec pričakovati. Dolga je vrsta naših pisateljev, umetnikov in oračev na kulturnih njivah sploh, ki so umrli v bedi, kar navadno pomeni, da so tudi živeli v revščini. In če vzamemo to nič kaj veselo dejstvo v poštev in si—vsaj na tihem—priznamo, da nam kot narodu ne daje nobenega razloga za poseben ponos, se moramo le čuditi, da je naša kultura producirala toliko, kolikor morejo pokazati naše knjižnice, umetniške galerije, privatne zbirke in—starinarske trgovine.

Vukovo življenje je bilo skoraj neprekinjena tragedija. Rojen je bil v kmečki hiši v Sovjaku na Štajerskem. Njegovi starši so želeli, da ostane to, kar so bili sami, imeli so pa tudi o svojem stanu bolj moderne nazore in niso mislili, da zadostuje kmetu tisto znanje, ki si ga pridobi doma. Poslali so ga torej v kmetijsko šolo v Mariboru, da se tam izučiti in dobi boljše podlago kot so jo imeli sami. Kdove—če bi bile razmere bolj ugodne, bi ga bili morda poslali v druge šole, kjer bi se bile boljše izpolnile želje mladega Ivana. Njegov notranji nagon ni šel za plugom, ampak za peresom. Maribor je v tistih časih veljal za nemško mesto kakor sploh vsa mesta na Štajerskem, ki so bila pod avstrijskim sistemom dobila umetno nemško povlako in so jo ohranila dolgo potem, ko je v mestih na Kranj-

skem prišla slovenščina, "jezik hlapcev in dekel" do svoje opravičene veljave. Vuk je prišel z dežele, kjer se slovenstvo ni moglo tako iztrebiti kot so germanizatorji želeli. Propaganda je bila sicer močna; vodil jo je zlasti list "Štajerc" in njegova "stranka" in ne more se tajiti, da je dosegla nekoliko uspeha, deloma z nezavedno pomočjo nekaterih "narodnih voditeljev," katerih reakcionarnost je odbijala bolj svobodomiselne elemente in nekatere izmed njih gnala naravnost v nemškutarski tabor. Tisti, ki niso hoteli postati narodni renegati, pa tudi niso marali zatajiti svojih naprednejših idej, so bili v najtežjem položaju in so jih dobivali od obeh strani po grbi.

V Mariboru je bila peščica takih "čudakov" in mladi Vuk se je seznanil z njimi. Ni dvoma, da so njegovi stiki s temi intelektualci še bolj poživeli njegovo hrepenenje po duševnem delu. Toda v Mariboru, kakršen je bil tedaj, ni našel polja in zato se je preselil v Ljubljano, ki ga je mikala kot središče slovenske kulture. Ampak Ljubljana mu je bila tuje mesto in preteklo je nekaj let, preden se je poglobil v razmere in jih spoznal. Pisal je za razne liste, ne da bi bil dosegel mnogo uspeha. Potem je Mohorjeva družba izdala njegove "Junake svobode" in "Zorislavo" in s tem je bil kolikor toliko sprejet v krog slovenskih pisateljev.

V Ljubljani se je v tistih časih delavsko gibanje razvijalo in Vuku ni moglo ostati skrito. Tedaj se je seznanil s Cankarjem, ki je takrat živel na Rožniku. V Cankarjevih delih je našel odseve svojih lastnih misli in zdi se, da ga je občevanje z našim največjim prozaikom definitivno privedlo na pot, po kateri je hodil do svoje smrti.

Prišla je vojna in tudi Vuka so vtaknili v avstrijsko uniformo, do katere ni bilo v njegovem srcu nobene ljubezni. Poslan je bil na gališko fronto, kjer avstrijske čete niso imele posebne sreče. Vuk je bil med tistimi, ki so jih Rusi vjeli. Tri leta je tedaj prebil kot vojni vjetnik v Taškentu v Sibiriji, odkoder ga je osvobodila revolucija. Strmoglavljenje carizma je tako močno vplivalo nanj, da je ostal v Rusiji, kjer se je naučil jezika in je

v Moskvi sodeloval pri organizaciji kulturnega dela, na katero je takrat posebno Gorkij močno vplival. V Rusiji se je Vuk oženil. Sedem let je vztrajal v sovjetski organizaciji, potem pa se je vrnil v domovino, kjer je takoj posvetil svoje delo delavskemu gibanju. To delo je zahtevalo rok in glav na vseh koncih in krajih in zdi se, da si je Vuk v svojem navdušenju naložil več kot je bilo dobro za njegove moči. Nekatere funkcije v organizacijah je vsled tega moral odložiti, ker je moral pač spoznati, da ima tudi on le dve roki in eno glavo. Poslej se je posvetil popolnoma peresnemu delu, ki mu pa ni prineslo nobenega bogastvo. Njegova pridnost je bila skoraj neverjetna. V teh časih ni bilo nobene slovenske delavske publikacije, ne v domovini, ne v Ameriki, pri kateri ne bi bil Vuk sodeloval. Cankarjeva družba je izdala nekatera njegova dela; v "Svobodi" so izhajale njegove črtice; v Sarajevu izdajajo Slovenci majhen tromeščnik "Zoro" in tudi tam so bili Vukovi prispevki.

Razen prej omenjenih začetniških knjig so bile pozneje natisnjene njegove "Pravljice iztoka," "Halejeva repatica," "Zlato tele," "Po valovih Donave široke." Pridno je tudi prevajal. Razumljivo je, da ga je tu najbolj mikala ruska literatura, iz katere je poslovenil Maksima Gorkija "Deveti januar," Dorohova "Sibirski punt," Nevjerova "Taškent" (mesto, v katerem je sam prebil tri leta kot vojni vjetnik), in Lavrenjova "Eno in štirideseti." Za Amerikance je zanimivo, da je prevedel tudi znani roman Jacka Londona "Železna petta" (The Iron Heel).

Vukov talent je bil pred vsem časnikarski. Rad se je bavil z reportažami, bodisi z originalnimi, ali pa s porabo in adaptacijo drugih, zlasti srbohrvaških. Poročila iz industrijskih obratov in črtice iz delavskega življenja so spravile mnogo zanimivega materiala na dan. Zlasti v povojni dobi je posvetil največ svojega dela socialnim razmeram in Delavska politika ima absolutno prav, ko ga imenuje delavskega pisatelja.

Vuk je bil skromen. Nikdar ni pričakoval, da bi ga kritika postavljala v eno vrsto z največjimi—mrtvimi ali živimi—slovenskimi pisatelji. Zdi se pa, da mu ta kritika večinoma tudi tistega ni priznala, kar bi bil zaslužil po vsej pravici. Četudi ni bil Prešern ali Cankar,

ga bo delavska kultura med Slovenci zelo pogrešala, zakaj prav na polju, na katerem je on delal, nimamo nič preveč oračev in sejancev. Pogrešali ga bomo tudi v Ameriki in zdi se nam, da bi bilo zelo prav, če bi se to tudi javno povedalo. Ivan Vuk je toliko prispeval za proletarske izdaje in s tem za delavsko kulturo v tej deželi, da zasluži našo hvaležnost in javen izraz našega živega spomina na pridnega in zvestega delavca, ki v življenju ni dosegel zaslužene sreče.

Nam je prišla vest o Vukovi smrti nepričakovano. Njegova bolezen nam tukaj ni bila znana, tako visoke starosti pa tudi ni bil, da bi bilo misliti na njegov konec. Saj je bil šele 57 let star in po pravici je bilo pričakovati, da dobimo izpod njegovega peresa še kaj bolj dovršenega od vsega, kar je doslej napisal. V deželni bolnici v Ljubljani je bil temu upanju storjen konec. Vukovo delo je dokončano; kar je še neobjavljenih njegovih rokopisov, bomo še čitali, to pa bo zadnje. Njegovo življenje je bilo proletarsko v najbolj neolepšanem pomenu besede in taka je bila njegova smrt. Tragika v življenju in tragika v smrti. Kljub temu ostaja za njim grmada sadov nesebičnega dela. Kakšni bi bili ti sadovi, če ne bi bila skrb in beda njegova večna tovarišica, se more le ugibati. Njegova volja je bila močna, njegova vera globoka, njegova ljubezen do trpinov brez meja — to mu zagotavlja trajen spomin.

BANANE so bile dolgo na sumu, da so težko prebavljive. Ta sum je opravičen, če človek sledi le očem. Nezrele banane so lepe za oko, ampak njih sestavina je največ surov škrob, ki ni dober za želodec in draži čreva. Popolnoma zrela banana ima temnejšo lupino in na njej rjave ali črne lise, ki niso nič kaj mikavne. Toda v zreli banani je narava predelala škrob v sadni sladkor, ki ga telo kaj hitro asimilira; razen grozdja nima nobeno sveže sadje tako bogatega vira energije kot zrela banana. Vrhu tega pa daje skoraj vse važne vitamine in ima zelo raznovrstno mineralno vsebino. Zelo dobro se vjema z mlekom in je zaradi tega posebno primerna za otroke. Ampak — biti mora zrela. Hrana ni za oči, temveč za želodec, ki jo oddaja s pomočjo krvotoka vsemu telesu.

O združevanju

BESEDA MED NAMI ni nova in tudi ne ideja, ki jo izraža. Odkar se je med Slovenci zbudila narodna zavest, je skozi vso zgodovino odmeval klic po edinstvu in vedno nas je kdo poučeval, da je v slogi moč. Zaleglo je pa to rotnje prav malo in kadar koli nam je čas dopuščal, smo se prepirali, če niso nasprotstva dobila še močnejših izrazov. Pridigarji so pač pogostoma dobili aplavz, ki jim je dajal vero, da so dosegli svoj visoki namen; ampak ploskanje je žel le prikupljivi zvok lepih besed, ne pa njih vsebina kakor je skoraj z vsemi pridigami. Sloga je bila vedno le tam, kjer jo je pripravila skupnost interesov; le tu so učitelji mogli doseči uspeh, če so znali prizadete prepričati, da so ene baže, da imajo enake potrebe in enake nasprotnike in da jim je sloga potrebna zato, ker so njihovi sovražniki složni.

Zdelo bi se, da je v takem slučaju propaganda sploh nepotrebna, ker razmere same dovolj glasno govore. Dejstva pa ne potrjujejo te blage domneve, zakaj razmere pač uče, toda njih nauk ne sega dovolj globoko in ne dovolj na široko. Neposredno ga razume vedno le omejeno število umov in njih naloga je, pomagati drugim do spoznanja, ki se je njim odprlo.

Delavci imajo enake interese; to je že tako stara resnica, da se jo človek boji ponavljati kakor ne mara nositi vode v morje. Ali pa se delavci zavedajo te enakosti? Nekateri—da, ampak ti so v manjšini, po drugih deželah prav tako kakor v Ameriki, tukaj pa je manjšina še posebno majhna. Letos se bo to najbrže zopet prav jasno pokazalo, ko bodo narodne volitve in ne bodo vsi delavski kandidatje, sodeč po dosedanjih izkušnjah dobili niti desetine delavskih glasov. Pa vendar bodo pričakovali, da prinese prihodnji kongres delavstvu vsakovrstna lepa darila, o katerih si sicer niso prav na jasnem, a se bodo po stari navadi zanašali na lepe obljube, ki jih bodo kandidatje na svojih shodih razsipavali kakor pleve.

Razmere ne vplivajo nanje tako močno kakor stare navade. Treba je tolmačev, da jim razložijo razmere in kar sledi iz njih. In ti

učitelji morajo biti skrajno potrpežljivi, zakaj uspeh njihovega dela prihaja zelo počasi in razočaranja imajo več kot zadoščenja . . .

Enako se godi tudi zagovornikom sloge v našem ožjem narodnem krogu. Razlikovati pa moramo med slogaši, ki drve za utopijami in zahtevajo, kar je nemogoče, pa so v duše užaljeni, ker narod noče sprejeti njihovih visokih idealov in med glasniki skupnosti, kjer jo razmere ne le omogočajo, ampak naravnost zahtevajo.

Nekoliko združevanja smo že imeli, zlasti med jednotami in sem pa tja se še kakšne take organizacije strnejo. Vsi, ki so imeli s tem opravka, vedo, da delo na tem polju ni bilo lahko. Mnogo težav je bilo tehničnih in te so bile neodvisne od volje ali nevolje za združitve; druge so bile čisto človeške: ta se ni mogel sprijazniti z mislijo, da izgine ime njegove organizacije, katero je pomagal graditi in pospeševal njen razvoj; drugemu ni ugajalo novo ime; tretjemu niso bili všeč nekateri ljudje druge organizacije; včasih so tudi osebni, materialni interesi igrali vlogo. V tem oziru so se pogostoma izrekale sodbe, ki niso bile popolnoma opravičene, vsaj v mnogih slučajih ne. Če kdo čuti, da je posebno sposoben za to ali ono delo pri organizaciji in je to pokazal, se mu pač ne more očitati, če si želi ohraniti prav to delo in—seveda—zaslužek, ki je spojen z njim. Nekateri naši rojaki imajo preradi "koritarstvo" na jeziku; če je delo, ki ga človek v organizaciji opravlja, potrebno in če ga opravlja kakor je treba, tedaj je stvar popolnoma v redu in mož živi od svojega dela kakor delavec v rudniku ali v tovarni, ne pa od "članskih žuljev." Kajpada, interesi organizacije so višji od osebnih in jednote, kakor organizacije sploh se ne snujejo zato, da bi nekateri posamezniki dobili zaslužka, ampak zato, da izpolnjujejo naloge, ki so si jih nadele. Kadar pridejo osebni interesi v navskrižje s temi nalogami, postanejo škodljivi in splošnost se ne mora ozirati nanje.

Vse take reči prihajajo pri združevanju v poštev in zato so bile zapreke vsakega doseđanja združevanja velike. Ampak kjer so se odstranile in se je združenje doseglo, ni niko-

mur žal vloženega truda in članstvo je z uspehom zadovoljno. Precej gotovo je, da delo na tem polju ni dovršeno, četudi se večkrat slišijo razni dvomi in ugovori. Golo dejstvo je, da živimo v sistemu, ki je osnovan na tekmi, v kateri obstane le to, kar je dovolj močno, da premaga težave, katerih ni vedno manj, ampak več in več. S tem, da so razne podporne organizacije vpeljale angleško govoreče odseke za tukaj rojeni naraščaj, so pač razširile polje svojega dela in vsaj deloma paralizirale nevarnost, ki jim je žugala vsled umiranja starih članov in nezadostnega priseljevanja iz stare domovine. Vendar pa tudi s tem niso odpravljene vse zapreke razvoja, brez katerega ni bodočnosti. Kar ne more napredovati, mora poginiti—to je zakon, ki ne prizna nobenih izjem. Organizacija, ki hoče živeti, mora imeti privlačnost za one, ki bi se ji mogli pridružiti in ki jih želi pridobiti. Jasno je, da je v tem oziru velika organizacija na boljšem od majhne. Rezervoar, iz katerega morejo zajemati nove člane, je omejen in, če se vzame v poštev velikost dežele in številnost njene prebivalstva, razmeroma majhen. Nobena samozavest in nobena baharija ne ustvari več Slovencev kot jih je. Če zajema cela vrsta organizacij iz tega enega rezervoarja, ne more nobena doseči popolnega uspeha; če bi imeli eno samo, bi lahko pridobila ves tisti naraščaj, ki ni sploh izgubljen za nas. To bi seveda bil ideal, ki se ne doseže. Razlogi, da ni mogoče strniti vseh jedrot v eno samo, so tako znani, da jih ni treba tukaj naštevati; ampak če se ideal ne more doseči, je vendar treba delati tako, da se mu približamo, kolikor je mogoče.

Z ozirom na to, da morajo vse organizacije loviti na enem polju, je konkurenca med njimi neizogibna. Kapitalistični ekonomski hvalijo tekmo, češ da izboljšuje kvaliteto proizvodnje, da vzpodbuja inicijativo in kar je še več podobnih argumentov. V našem slučaju konkurenca gotovo ni koristna, kajti kar se more z njo pridobiti na eni strani, se izgubi na drugi—celota nima dobička od nje. Pač pa jo slabi in ji dela ogromne težave v tisti konkurenci, kateri se ni moči izogniti in ki prizadeva vse. Marsikateri mladenič je že odgovoril zastopniku organizacije, ki ga je skušal pridobiti za člana: "Rajši se zavarujem pri ameriški zavarovalni družbi"—in navedel je za to

celo vrsto razlogov, na katere zastopnik jednote včasih ni znal odgovoriti, ker se mu je zdelo, da so vsi resnični in tehtni. Konkurenca milijardarskih družb je dejstvo, ki se morda ne opaza, ki pa nikdar ne miruje. In tisti, ki se izgovarjajo, da lahko pričakujejo od take velikanske organizacije več kot od razmeroma majhne jednote, bi skoraj imeli prav, če bi jednote bile res le podporne organizacije in bi ne imele nobenih drugih nalog.

Te druge naloge so aa glavni razlog za njihovo ohranitev in njih čim večji podvig. Neposredno ali posredno so te naloge večinoma kulturne.

Mnogo se je že govorilo in pisalo o ohranitvi slovenstva v Ameriki. Ne prav pogosto, ampak včasih vendar se najde kdo, ki se temu posmehuje. Ampak to posmehovanje je samo smešno. Seveda ni slovenski narod nikakršen "izvoljeni narod"; takih narodov sploh ni, kljub nacizmu in njegovi "filozofiji." Ampak vsak narod ima poleg tega, kar je skupno vsemu človeštvu, nekaj svojega in kar je v tej posebnosti dobrega, je vredno, da se ohrani. V Washingtonu tarnajo za pticami, ki so nekdanje živele v deželi, pa so izginile, ker so lovci mislili le na svoj plen. Ogromne svote so izdali, da se rešijo bivoli, ki so bili že skoraj do zadnjega pokončani. Prešernove poezije in Cankarjeva proza, slovenska pesem in tiste imponderabilije, ki jim pravimo "slovenski duh," so pač toliko vredne kot golob "passenger pigeon" in njih ohranitev koristi v prvi vrsti sicer Slovincem, dalje pa vsemu kulturnemu človeštvu. V bodočnosti, ko ne bo kultura tako odvisna od materialnih interesov kot je v sedanji družbi, pridejo vse te vrednosti do prave veljave.

Pot naše kulture je trnjeva, v domovini, še bolj pa tukaj. Bila bi pa še vse bolj grapa in zapreke na tej poti bi postale v mnogih slučajih nepremagljive, če ne bi našla opore v organizacijah, ki imajo smisel zanjo in sredstva, da ji pomagajo.

Nobenih posebnih dokazov ni treba, da bi bilo izvrševanje teh nalog mnogo lažje, če bi namesto tekmovanja mnogoštevilnih organizacij nastopila skupnost vsaj tam, kjer je zanjo idejna podlaga. Zato verjamem, da bo to spoznanje bolj in bolj prodiralo in premagovalo pomisleke in sitnosti in da torej nismo na kraju združevanja na tem polju.

Jednote pa niso edine naše organizacije, ki so sposobne za združenje. Nekatere kajpada a priori ne morejo v nikakršno zvezo. To velja pred vsem za politične organizacije. Res je, da pride čas, ko bo tudi v tem oziru treba akcije. Jasno je kot beli dan, da ne more delavstvo doseči svojih ciljev, če ne bo združeno. Marxov klic do proletarcev vseh dežel velja danes kakor v časih komunističnega manifesta. Vsak otrok vidi, da danes ni nikakršne proletarske enotnosti in logično je kakor matematika, da se bo to moralo izpremeniti, če naj se kdaj uresniči družba pravičnosti in svobode. Toda danes se morejo tla za to združitve le zelo rahlo pripravljati, za enkrat pa ni mogoče pričakovati enotnosti niti med delavskimi političnimi organizacijami, ne da bi govorili o demokratskih, republičanskih, suhaških, versko političnih itd.

Poleg teh pa imamo dolgo vrsto nepolitičnih organizacij, družabnih, športnih, zabavnih, kulturnih, gospodarskih. Če pogledamo to listo, ne moremo premagati misli, da jih je vsekakor preveč. Tujec, ki bi nas cenil po številu naših mnogovrstnih društev, bi moral misliti, da nas je nekoliko milijonov v deželi in bi se najbrže čudil, da se ne uveljavljamo bolj v življenju dežele. Res je, da moramo jemati v poštev razmere. Te razlagajo marsikaj, kar nam sicer ne bi šlo v glavo. Razkropljeni smo po tej deželi od vzhoda do zapada, od severa do juga. Idealisti so včasih mislili, kako lepo bi bilo, če bi se mogli vsi Slovenci zbrati v petih, šestih mestih in bi v vsakem tvorili veliko skupino, malo mesto za sebe. Prijetno je sanjati o tem, ampak sedaj ne živimo na svetu sanj, temveč v zelo trdi realnosti. Toda v nekaterih mestih imamo vendar precej številne naselbine in včasih se radi pobahamo s tem. V takih krajih je opravičeno vprašanje, ali so res potrebne vse organizacije, ki jih najdemo v adresarju? Ali ne bi bilo mogoče, da bi se zmanjšalo njih število in s tem povečala njih moč? Ali ne bi bilo vredno, zaradi te moči in večje uspešnosti pokopati nekatere, sicer razumljive, pa vendar ne kdove kako važne pomisleke?

Seveda je težavno, v nekaterih slučajih sploh nemogoče. Tudi v popolnoma nepolitičnih društvih je navadno nekaj, kar, če ni naravnost politično, je vendar sorodno politiki. Od društva z izrazito nazadnjaškimi tenden-

cam se ne more pričakovati, da se bo združilo z naprednim društvom. Saj tudi ne bi nič koristilo. Drugače pa je z organizacijami, ki so si po duhu vsaj sorodne, med katerimi je združitve mogoča brez žrtvovanja kakšnih važnih načel. Takih društev, pevskih, dramskih, bralnih itd, imamo mnogo in nobena dvoma ni, da bi bilo bolje, če bi jih imeli manj.

Ponavljam, da razumem težave. Ampak nobeno delo, ki je kaj vredno, se ne opravi brez težav. Nikdar ni prezgodaj, učiti se, kako se premagajo težave. Imejmo pred očmi bodočnost, za katero živimo, za katero delamo. Težave, ki nas čakajo na tej poti, so take, da so v primeri z njimi vse sedanje otroške igrice. Nikdar se ne moremo naveličati ponavljanja, da bo prej ali slej treba združiti ves delavski razred, ne v enem malem mestu, ne v metropoli, ampak po vsem širnem svetu. To ne bo šala. Tu bodo resnične težave. Ali ne upamo, da bodo premagljive, ali nismo pripravljeni, vložiti vse sile v to, da jih odpravimo in dosežemo cilj? — Če smo, tedaj moramo danes začeti tam, kjer je danes mogoče.

Naša razcepljenost škoduje vsem. Dosti je bilo o tem že povedano; Milan Medvešek je v Glasniku navedel argumente, ki govore glasno. Vsako društvo ima svoje priredbe, občinstvo je pa le eno. Vsako nastopa s svojimi programi in v vsem skupaj ni nobenega sistema. Dramske predstave imamo, koncerte, operete in celo opere; ampak zdi se kot da bi bilo vse prepuščeno slučaju. Eno društvo se lahko ponaša s svojim ženskim zborom, pa nima tenorjev, drugo ima nekoliko sijajnih solistov, zbor je pa zanje preslaboten. Z dramskimi predstavami je podobno. Vse organizacije imajo toliko moči, da bi lahko uprizarjale najboljše, kar daje dramska, koncertna in operna literatura, razcepljene pa, kljub obilicam hvali v listih, ne morejo nikdar podati kaj resnično dovršenega.

To velja tudi za programe. Z vsemi dramskimi zbori, kar jih ima n. pr. Cleveland in z vsemi močmi, ki se najdejo v njih bi lahko imeli pravo slovensko gledališče z urejenim repertoarjem; ne bi bilo treba, da bi bil en igravec tako preobložen, da ne ve, kam bi se obrnil in nasprotno, vloge bi se lažje oddajale tistim, katerim se najboljše prilagajo, za vaje bi se zmanjšale težave, za oder se ne bi bilo

treba vedno puliti zdaj tej, zdaj oni družbi in občinstva ne bi bilo treba priduševati z reklamami, ki pogostoma diše po Hollywoodu. Boljše predstave bi delale same zase reklamo in predhodnim naznanilom bi občinstvo zopet začelo verjeti. Tedaj bi postala tudi kritika mogoča, brez katere ni nobenega napredka, ki pa je v sedanjih razmerah izključena—iz mnogih razlogov, predvsem pa zato, ker se mora vedno bati očitka pristranosti. Če bi bile organizacije združene, bi bila le ena stran, torej bi bila pristranost sama po sebi izključena.

Pri teh organizacijah in njih priredbah je mnogo dobrega; nevarno je pa misliti, da je kaj popolnoma dovršeno. Kadar se vgnezditi taka zadovoljnost, mine vsako stremljenje po izboljšanju in napredku in navadno je to začetek nazadovanja. Slišal sem, da je prav zaradi tega dobro, če imamo razna društva, da konkurirajo med seboj in se skušajo med seboj nadkriliti. Ampak kar velja za športne organizacije, ki jim je tekma namen, ne velja za kulturne skupine. Vse stremljenje po nadkriljenju ne zaleže nič, če ni dovolj moči; pri predstavi enega društva "nadkriljujeta" junak in tragedinja, pri drugi pa komik in zapeljivka. Če bi bili združeni, bi pri eni pred-

stavi lahko vsi "nadkriljevali." Prav tako pri koncertih, operetah in operah.

Še enkrat ponavljam (skoraj mi že samemu preseda), da razumem težave; če jih ne bi bilo, bi najbrže bilo že vse združeno. Tudi ne zagovarjam nobene prisiljene sloge, le zato, da bo sloga. Vem, da so člani in odborniki ljudje, ki imajo svoje, človeške misli in čute. Toda organizacija je več kot skupina ljudi; če je prava organizacija, je enota, telo, v katerem so člani le stanice, ki se morajo—prostovoljno—podrediti skupnosti. Kadar se člani razidejo, je vsak individuj zase; dokler so v društvu, veljajo le interesi skupnosti, osebnih simpatije in antipatije so pa brez pomena. Če ne bi bilo tako, bi bila vsaka organizacija nemogoča, kar bi zahtevala popolno enakost vseh članov, kar je absurdno. Kar je potrebno, je skupna ideja, skupen namen, skupna volja za doseg cilja, vse drugo je postransko. Kjer tega ni, je vsako prigovarjanje nesmiselno, kjer pa je taka podlaga, jo pa porabite in se združujte na nji, da postanete veliki in močni in da ustvarite kaj, kar bo vredno vašega stremljenja in vašega truda. Čez par let se boste sami čudili, kaj vse se da na kulturnem polju doseči—z združenimi močmi.

e. k.

Po božiču

BOŽIČ JE MINIL, voščila so bila izrečena, darila razdeljena — to se pravi, kjer je bilo kaj daril, z lučmi začenjajo ljudje zopet varčevati, kmalu bodo drevesca pospravljena in božič bo pozabljen.

To velja v splošnem, a nobeno pravilo ni brez izjem. V nekaterih hišah ta božič menda dolgo ne bo pozabljen, ne ura, ko je nenadoma prišla vest kakor strela iz jasnega, ne pogreb, ki je izpremenil praznično razpoloženje v obup in z žalostjo umoril vse božično veselje. Saj smo v Ameriki strogo nevtralni in obsojamo z najmodrejšimi argumenti brezumno ubijanje v vojni, toda zdi se, da je zapadna fronta bolj varna od naših cest, zlasti kadar je v koledarju dan zaznamovan z rdečimi črkami. Šest sto tri in trideset ljudi je v Zedinjenih državah umrlo nasilne smrti ob praznikih, štiri sto osemnajst izmed njih je bilo

ubitih v avtnih nesrečah. Te številke kažejo, da napredujemo; prejšnje leto so božični prazniki zahtevali le pet sto osem žrtev, izmed teh tri sto pet in devetdeset na cestah.

Vojno klanje je brezumno, toda te moritve, ki se ponavljajo ob vsakem prazniku, naj bo to četrti julij, delavski dan, zahvalni dan ali kar že praznujemo, so neprimerno bolj blazne, zakaj vojak včasih brani deželo od napadalca, se bori za kakšno idejo, ali vsaj verjame v pravičnost vojne, medtem ko nimajo praznične žrtve nobenega smisla, niti v domišljiji ne in jih ne ukazuje noben zakon in nobena ideologija. Tukajšnje časopisje je bilo vse polno slavonspevov, ko je primerjalo neskončne dobrôte Amerike z evropskimi blazinami in tragedijami; tam se koljejo, tukaj imamo mir; tam je pomanjkanje in revščina, tukaj je samo izobilje; tam divja sovraštvo

vseh proti vsem, tukaj je blažena sloga doma. Le kje na straneh, ki jih malokdo čita, se najdejo vesti o samomorih zaradi bede, ki se ne zmeni za praznik; stavke se nadaljujejo, ječe so prenapolnjene, policija se bojuje z zločinci vsake vrste, vsa gospodarska, politična, družabna nasprotja so živa kakor ob vsakem drugem času in se rogajo deklamacijam o slogi in edinstvu.

Božič so praznovali po cerkvah, po hišah, po društvenih dvoranh, najbolj pa so ga praznovali veletrgovine, zakaj božič se je iz mističnega duhovnega praznika razvil v praznik velike kupčije. Prav malo jih je, ki še mislijo na idejo te slovesnosti; darila so postala najvažnejši del praznovanja. "Ali vam je bil Miklavž letos dober?" je vprašanje, ki se najčešče sliši v teh dneh. In veletrgovina je poskrbela, da gre "Miklavž" do skrajnosti in uboga kolikor je le mogoče vse, kar ukazujejo oglesi.

Darila pač niso nič novega in lepo je, če se na ta način naredi otrokom nekoliko veselja, odraslim se pa pokaže, da jih ima darovalec v spominu. To daje darilu vrednost. Toda iz lepe navade je postala silna razvada in sedaj ne gre več za znamenje spomina, temveč za materialno vrednost, tako da je marsikje božič postal naravnost katastrofalen dan. Treba se je postaviti. Ne more se zao-stajati za sosedi in sorodniki. Da bi se Frankovi otroci bolj pobahali od mojih? ... Treba je sicer včasih globoko segati v žep in nekoliko mesecev bo morda treba obrniti vsak cent, preden se izda, ampak božič je božič. Velikemu biznesu je to popolnoma prav. Po svojih trgovinah ima Miklavže, da povzbujajo poželjenje otrok in spravljajo starše v zadrego, če bi hoteli biti "skopi." In malčki se uče. Ne gre jim več za to, kako prijetno bi se bilo igrati s tem ali onim predmetom, kako koristna bi bila kakšna stvar, kako lepa kakšna knjiga, ampak katera naprava je dražja, tudi če se je bodo v enem tednu tako naveličali, da je ne bodo marali več pogledati.

Hm—ali je za otroke res koristno, če se jim izpolni vsaka želja, tudi če žrtev skoraj presega možnost? Ali bo tudi takrat, ko bodo morali stati na svojih nogah treba le iztegniti roko, povedati, napisati, ali po najnovejši modi telefonirati Miklavžu svoje zahteve, pa bo

vse na mizi? Nemara je vendar bolje, pripraviti otroka za življenje, kakršno je, tudi če bi tisočkrat želeli, da bi bilo drugačno...

Po mestih so postavljene ogromne smreke in zvečer zažari na stotine lučic na njih. Po cerkvah buče orgle, v velikih dvoranh pojo oratorije, celo radio pozabi nekoliko dni na trapaste, kakofonične "moderne" popevke in prinaša nekoliko glasbe, ki vsaj ne para ušes. Vse gre za tem, da bi prišel globlji pomen božiča nekako do veljave, a vse ostane brez uspeha. Okrog katedrale je cel park avtov in limuzin, bankarji, veletovarnarji, železniški predsedniki in njih tovariši od olja, premoga, železne rude itd. sede v korektnih dopoldnev-nih oblekah v cerkvenih klopih in morda celo zapojo v zboru, toda njihove misli so daleč od oltarja in Nazareta in Betlehema in se bavijo z delnicami in dividendami. Njihove dame so prišle v cerkev kakor hodijo v opero in gledališče, ne da gledajo in poslušajo, ampak da se pokažejo s svojimi dijamanti in biseri in z oblekami, katerih še nikdar prej niso imele na sebi. Pridigarja pa skrbi bolj kot vse drugo, kakšna bo "kolekta" in kdaj bo mogel kupiti novo zofo, za katero žena že ves čas moleduje.

Vsa idejnost božiča je že davno splavala po vodi. Na programu je vsako leto, torej ga je treba obhajati, njegov značaj pa je postal popolnoma materialističen. Prazniki niso več dnevi, ki se praznujejo zaradi njihovega pomena, temveč—prazni dnevi. Drugače pa sploh ni mogoče v družbi, ki je osnovana na golem materializmu in kateri so duhovne vrednote neizogiben, ampak neprijeten balast. Tisti, ki hrepene po njih in žele poglobitve, pa karajo ljudi, ker imajo smisel le za posvetno blago, se motijo prav tako kot dobrijani, ki bi radi popravili svet s pridigami. Poslušalci kimajo in jim dajejo prav, ravnaajo pa po razmerah, ki veleajo drugače. V materialistični družbi odločuje materializem o vsem; le če se izpremeni družabni značaj, bodo materialistični interesi potisnjeni v ozadje in drugi, ki imajo večjo vrednost pridejo do veljave. Teda se bodo prazniki res praznovali.

ČE IMA MESTO 35,000 PREBIVALCEV, se tudi v Ameriki ne smatra za majhno. Toliko ljudi so lani v tej deželi pobili avtomobili. Največ je bilo ubitih pešcev.

Žensko poglavje

PORODNA KONTROLA LE NAPREDUJE

LE NEKAJ LET JE TEGA, ko je vsaka zagovornica porodne kontrole imela največje težave v javnosti in se je pogostoma morala zagovarjati pred sodišči za vsako besedo, izrečeno v prid ženam, ki so se bale, postati matere. Malokateri zdravnik se je upal, poučiti ubogo žensko, kako naj se varuje, zakaj kakor Damoklejev meč mu je žugal znani Comstockov zakon iz leta 1873 (kmalu bomo pisali 1940!), ki pod kaznijo prepoveduje vsako informacijo o kontraceptivnih sredstvih. Moralisti, ki poznajo le svoje enostranske teorije, ne pa živega življenja, so udarjali pečat pokvarjenosti na vse, kar naj bi olajšalo telesne in duševne muke milijonov žena, ki iz zdravstvenih ali iz gospodarskih razlogov ne bi smele roditi in "javno mnenje" se ni upalo upreti glasovom iz "dostojnih" in "uglednih" krogov. Beda je ostala neutešena, žene so umirale pri porodu ali boleale leta in leta, otroci so prihajali na svet, bolni ali pohabljeni, družine so stradale, ampak "morala" je bila rešena.

Kljub prepovedim, oviram in progonom pa je bilo vendar vedno nekoliko pogumnih žena, ki jih je trpljenje tisočerih tovarišic bolj bolelo kot obtožbe in zapori; po njihovem prizadevanju si je privatno delo na tem polju krčilo pot in prinašalo uspehe. Toda bilo je privatno, odvisno od dobrovoljnega dela posameznikov in od sredstev, ki so včasih prihajala, včasih pa ne, v najboljšem slučaju tolerirano, pogostoma pa tako ovirano, da je bilo skoraj onemogočeno. Klinike za porodno kontrolo so se sicer pomnožile, vendar so pa v razmerju z obsežnostjo dežele in s številom pouka in pomoči potrebnih žena še pičle in v mnogih državah sploh popolnoma neznane.

Naenkrat pa prihajajo razveseljive vesti iz kraja, od koder bi jih bilo najmanj pričakovati. Naš jug ni bil nikdar glasovit zaradi posebne naprednosti; sužnost ni bila edina institucija reakcionarnega značaja; linčanja so pogostoma razburjala duhove proti jugu; za-

tiranje vsakega organiziranega delavskega gibanja, izkoriščanje poljedelskih delavcev in najemnikov kaže, da so južne države vsaj petdeset let zaostale za severnimi, ki tudi same niso baš najnaprednejše na svetu. Toda iz Severne Caroline prihajajo vesti, ob katerih bi se stroga sodba o južnem nazadnjaštvu precej oblažila, zakaj ta država se je uradno lotila porodne kontrole in je z dosedanjim delom na tem polju dosegla take uspehe, da jo mislijo nekatere druge države posnemati.

Glavno zaslugo za to ima zdravnik dr. Cooper, ki je 25 let delal na deželi, preden je postal ravnatelj preventivne medicine pri državnem zdravstvenem uradu. Kot podeželni zdravnik je opazoval, kako žive siromašni prebivalci in iz svojih izkušenj je izvajal zaključke. Spoznal je, da je umrljivost mater in novorojenčkov v njegovi državi prekosila to mortaliteto v kateri koli drugi državi. Spoznal je tudi, da so glavni razlogi tega razburljivega stanja nevednost, revščina, slabe sanitarne razmere, nezadostna sredstva bolnišnic, in dejstvo, da matere pred porodom nimajo večinoma nobene primerne oskrbe. Babice so, vsaj v siromašnih krogih še vedno edine porodne pomočnice in njih večina nima potrebnega znanja in izurjenosti, zlasti pa jim je asepsa popolnoma neznana. Na tisoč porodov pride 66 smrti otrok v prvem letu, medtem ko jih v Zedinjenih državah sploh umrje povprečno 54, v državi Connecticut pa 40. Aborcije so na dnevnem redu, zlasti med črnici, a detomor še nikakor ni prišel iz navade. Dr. George M. Cooper je videl marsikatero ženo v hribovski koči z dvema kamrama, v katerih je bilo pa šest otrok in tuberkulozen mož. Videl je družine najsiromašnejših črncev; ena je v sedemnajstih letih zakona imela dvajset otrok, a njih dvanaest je umrlo v detinskih letih; v drugi je žena rodila vsako leto, vsak drugi otrok je pa umrl pri porodu, ali pa kmalu potem; videl je bolehave žene, ki jim je muka gledala iz oči, pa so morale pomagati možu na polju. In stokrat je slišal žene s sol-

zami vpraševati: "Ali ne moremo storiti ničesar?"

Ko je dobil prej omenjeno mesto v zdravstvenem uradu, je začel zdravnike in lajike prepričevati, da ne bo Severna Carolina nikdar mogla izboljšati zdravstvenega stanja svojega prebivalstva brez porodne kontrole za siromašne sloje. (Za bogate ni treba skrbeti — oni si znajo pomagati.) Njegove besede so dolgo bile bob ob steno, zakaj zdravniki so se bali Comstockovega zakona, lajiki pa ne bi mogli dosti pomagati, tudi če bi hoteli.

Potem se je izpremenilo nekaj važnega: Federalna sodišča so v dveh slučajih razsodila, da Comstockov zakon "ne more preprečiti zdravnikom, da predpišejo kontraceptivna sredstva v svrhu rešitve življenja ali zaradi blagostanja staršev." Ta sodba je bila nedvomno posledica dolgoletnega prizadevanja in neustrašne požrtvovalnosti tistih žena, ki so se brez obzira na svoje lastne interese bojevale za priznanje porodne kontrole.

Federalna razsodba je moralno zelo pomagala drju Cooperju, toda materialno je bila brez vrednosti; sam ni imel sredstev in vedel je, da ne bi dosegel ničesar, če bi predlagal državni legislaturi, da naj dovoli potrebni denar za tak namen.

Tedaj se je zgodilo zopet nekaj nepričakovanega. Dr. Clarence J. Gamble, ki se je sam ukvarjal s problemi porodne kontrole in je na otoku Bocagrande blizu Floride eksperimentiral med ondotnim zelo gostim prebivalstvom, je zvedel o Cooperjevih težavah in mu je ponudil sredstva za trimesečne eksperimente. Dr. Cooper je preudaril stvar. V treh mesecih — je ugibal — se ne more doseči nič, po čemer bi se moglo definitivno sklepati, ali je stvar dobra ali ne. Odgovoril je drju Gambelu, da sprejme financiranje za enoleten program, če ga ne bodo omejevali nobeni postranski pogoji. Tudi dr. Gamble je premislil, a končno sta se sporazumela in marca meseca, leta 1937 je dr. Cooper dobil prvi ček za 2250 dolarjev.

Dr. Cooper je začel s tremi klinikami. Ravnal je skrajno previdno, ob koncu leta 1938 je pa vendar država imela že 56 klinik za porodno kontrolo in sedaj jih ima 62. Severna Carolina ima sto okrajev; klinike so nameščene v osem in petdesetih, tako da ni iz

nobenega mesta in iz nobene vasi dalje kot petdeset milj do klinike. To je za kratko dobo eksperimentiranja nedvomno lep uspeh.

Program se izvršuje brez vsake kričave reklame; nobenemu okraju se ne vsiljuje porodna kontrola. Za denar, ki ga je podaril dr. Gamble, so se nakupila kontraceptivna sredstva in nameščena je bila zdravniška strežajka Roberta Pratt, ki si je bila pridobila izkušnje na Bocagrande. Država daje ta sredstva in službo na razpolago vsakemu okraju, v katerem izrazi zdravstveni uradnik željo po ustanovitvi klinike. Okrajnim zdravstvenim uradnikom se priporoča, da povprašajo za nasvet zdravnike v svojem okraju.

Vsak zdravstveni uradnik ima prosto roko pri ravnanju svoje klinike. V nekaterih okrajih gredo bolničarke s svojimi informacijami v hiše, v drugih prihajajo matere v zdravstveni urad. Nekatere klinike dobivajo prispevke za svoje materialne potrebe od okrajnih komisarjev, druge so pa odvisne od prostovoljnih prispevkov posameznikov in organizacij. V nekaterih okrajih plačujejo pacienti kolikor morejo, tudi če je le deset centov.

Do konca drugega leta so klinike dale informacije in materiala dvem tisočem žena; letos se bo to število najbrže podvojilo. To seveda ne bi pomenilo mnogo, če ne bi bil to le začetek. Neka bolničarka pravi, da bi le njena klinika lahko služila 1200 ženam, če bi imela potrebna sredstva.

Država ima v svojem arhivu že nešteta pisma, ki dokazujejo korist te institucije. Nekatere so zahvalna, druga obsegajo naivne prošnje za svet in pouk. Večinoma so pisana na najbolj prostem papirju, s svinčnikom in trdo roko. Največ koristi od klinik imajo hribovci, tekstilni in tobačni delavci in zamorski kmečki najemniki.

V nekem okraju, kjer goje bombaž, je prvi dan, ko je bila klinika otvorjena, prišlo petdeset zamork. Ena izmed njih je bila stara 39 let, 19 let poročena, je imela deset otrok, mož pa ni zaslužil dovolj zase in za ženo, zato je ona poleg vsega hišnega dela še prala za tujce. Žena nekega najemnika, 25 let stara, se je poročila, ko ji je bilo 16 let; imela je v sedmih letih šest otrok s pomočjo babic v majhni, skoraj na vseh straneh odprti koči,

kjer je bila voda skrajno dvomljive kakovosti in kjer sploh ni bilo nobene higijene. Ko je bila petič noseča, je vprašala okrajno bolničarko, ali ni ničesar, kar bi mogla storiti; ta pa ji je odgovorila, da ni — in v tedanjih razmerah ji ni mogla odgovoriti nič drugega. Čez nekaj mesecev jo je bolničarka našla v solzah; bila je zopet noseča. Takrat pa je okraj že imel svojo kliniko in po šestem otroku ni bilo več nosečnosti.

V nekih zapiskih so podatki o slučaju, ki se je primeril v mestu Piedmont: Mož, star 40 let, žena 38. Mož je imel srčno napako in je bil nesposoben za delo. Leta 1936 je žena imela enajstega otroka. Ob tistem času je delala v tovarni za sedem dolarjev na teden. Prav pred novim letom pa je bila odpuščena. Leta 1937 je opravljala doma dela po naročilu in je rodila dvanajsto dete. Dobivali so nekoliko podpore in dobila je še enega otroka v sedmem mesecu, ki je po enem mesecu umrl.

Takih slučajev je že toliko zabeleženih

da bi se ž njimi lahko napolnila knjiga. Slučaji iz Piedmonta se večinoma tičejo belcev, ki so prišli v mesto delat z nerodovitnih farm. Razmere v hribih so še slabše. Tam hodijo bolničarke sedaj od hiše do hiše, kar je seveda počasno delo, ker so kočice raztresene. Ampak zanimanje za porodno kontrolo je postalo zelo živahno, dasi včasih človeško življenje v teh krajih ni imelo velike cene.

Zgled Severne Caroline je povzbudil Južno Carolino, da je sedaj sprejela enak program. V Georgiji je videti, da se bo to pod pritiskom državne zdravniške družbe in organizacije za socialno delo kmalu zgodilo. Iz Arizone in drugih krajev prihajajo prošnje za informacije. Tako je torej zgled, ki ga sprejemajo drugi kraji, največji uspeh dosedanjega dela.

Če se pomisli, s kakšnimi nepremagljivimi težavami so se začetniki gibanja morali boriti, so vsi, ki se resno zanimajo za to važno vprašanje lahko zadovoljni z napredkom.

Julkina zмотa

E. K.

20.

JULKA JE BILA PRIPRAVLJENA za običajni sestanek z Lipmanom. V trgovini je najprej ogledavala obleke, ki so bile zaznamovane z najvišjimi cenami, potem je hodila okrog pohištva in v mislih urejevala stanovanje, ki si ga bo izbrala, kadar bodo opravljene vse sitnosti pri odvetniku in sodišču. V prejšnjih časih, kadar je čakala nanj, se je pogostoma ozirala, v strahu, da jo opazi kdo, čigar očem ni bila namenjena njena navzočnost. Pozabila ni, da je bila enkrat v veliki zadregi in se je komaj izognila Rikovim prijateljem, katere je sovražila iz dna srca kakor je bila prepričana, da oni sovražijo njo. Danes se ni bala ničesar in nikogar. Prej ali slej bodo vsi morali zvedeti, kaj se je zgodilo in skoraj bi ji bilo ljubše, da bi jim sama povedala kot da bi dobili pojasnila od Rika.

Naenkrat se je zdrznila. Iz dvigala na drugi strani nadstropja je izstopil mož. Le en hip ga je videla, ker se je takoj obrnil v drugo stran, a prešinilo jo je kakor strela, kole-

na so ji klecala, v rame in roke ji je prišel krč in tako ji je bilo poznati slabost, da je prihitel nadzornik, jo podprl in vprašal, ali ji je slabo.

"Požirek vode," je dejala. "Nič posebnega."

Nadzornik je primaknil stol, da je sedla in ji prinesel kozarec vode. Medtem se je mož na drugi strani obrnil, tako da ga je lahko videla in spoznala je, da se je zmotila. Tako je bil podoben njenemu očetu, da je bila zмотa lahko razumljiva. Popila je vodo, se zahvalila nadzorniku in se nasmehnila.

"Mala utrujenost," je dejala; "ko pridem na zrak, bo vse dobro..."

Mislila je, da se ne boji nikogar, pa se je do smrti ustrašila, ko se ji je le zdelo, da je videla očeta. V ušesih so ji donele besede: "Poberi se..." Otresala se jih je po sili, a prihajale so ji v spomin kakor Rigolettu refren, "stari mož me je preklel..." Vsa njena navadna trma, ki jo je tudi sedaj skušala najeti, ni pomagala. Vse, kar je že tisočkrat pre-

valjala v svojih mislih, kar je povedala tudi očetu, da je njeno srce njena last, da se njene zadeve ne tičejo nikogar, si je zopet ponovila, ampak nekaj je brez besed ugovarjalo in ji grenilo veselje. Ko bi je moralo biti samo zmagoslavje, so bili njeni občutki neprijetni kakor da je ugriznila v lepo, rdeče jabolko in ji je črv prišel pod zobe.

Naposled se je prikazal Lipman.

"Iskal sem vas pri oblekah kot po navadi," se je opravičeval, "pa vas ni bilo tam, zato sem se zakasnil."

Pogledala ga je po strani.

"Ali se že učite, izmišljati izgovore?" je vprašala in zdelo se mu je, da glas ni bil nič kaj prijazen.

"Kako? Zakaj izgovor?—Res sem vas iskal tam."

"Saj ni treba ponavljati, slišala sem prvič. Kljub temu mislim, da bi bili lahko nekoliko prej prišli. Čakam—menda že dve uri."

"To ni mogoče!" se je zavzel. Strmel je vanjo nekaj časa, potem se je pa nasmehnil. "Zastrašil sem se že, da ste slabe volje, pa vidim, da se le šalite."

"Še na misel mi ne pride, da bi se šalila," je odgovorila, čuteča, kako se ji v duši dviga nerazumljiva jeza in zavedajoča se, da se ji ne sme vdati. Ne sedaj.—Kadar ga bo imela popolnoma priklenjenega, bo drugače in ji ne bo treba, vsak hip paziti na vsako besedo in kretnjo...

Lipmanu je bilo njeno obnašanje nerazumljivo. Vedel je, da ga po krivem dolži, pa si je izpraševal vest.

"Ali sem bil zadnjič zelo—neroden?" je naposled vprašal, misleč, da je morda v pijanosti storil kaj neumnega in se še od takrat čuti užaljeno.

Julka ga je ošinila s pogledom kot da ga hoče prebosti:

"Ali ste pozabili, kaj je bilo zadnjič?" je vprašala in v vprašanju je bila grožnja. Strah ga je obšel in ni vedel, kako bi se izvil iz zagate.

"Seveda vem, vse vem, ampak po vaših besedah bi mislil, da sem bleknil kaj nenameravanega. Kadar človek pije..."

"Kadar pije!—Vse je bilo torej v pijanosti, sedaj ste pa trezni in kar je bilo rečeno pod vplivom vinskih duhov, ne velja več..."

V dlani ji je gomazelo, da bi ga bila naj-

rajša udarila in odšla, da ga ne vidi nikdar več. Čutila se je tako ponižano kot še nikdar ne... razen, ko jo je oče udaril z besedo. Vse, kar je takrat govoril, je torej imelo le namen, da premaga njen odpor, sedaj pa naj pijanost odplahne obljube in prisege kot da nikdar niso bile izrečene. Bolest in bes sta tekmovala v njenem srcu in ponos se je oglasil in jo gnal odtod. A komaj je dvignila glavo kot maščevalna boginja, se ji je sklonila, ko jo je v glavi zbadlo vprašanje, kaj tedaj?—Ne, tudi maščevanje je treba odložiti za poznejši čas. Kar se je zgodilo, se ne more več izbrisati. Kako naj bi se vrnila k Riku? Poklekni bi morala in prositi odpuščanja kakor je dejal oče. Morda bi jo dvignil in ji odpustil in odpuščanje bi bilo kakor skala, ki bi jo morala nositi do smrti. A če je ne bi vzdignil, ampak ji pokazal vrata?... In ves njen dosedanji trud, vsa preudarjena igra naj bi bila zaman?...

Še malo potrpi, duša moja, še to ceno je treba plačati, vse za tisto uro, ko boš ti na vrhu in bodo vsi obziri nepotrebni...

Obrnila se je in počasi začela stopati proti salonski skupini. Hotela je pridobiti toliko časa, da se ji vrne mir. Lipman ji je sledil, ne vedoč, kaj bi počel. Praskal je možgane, da bi mu povedali, kaj je bilo zadnjič, kaj je govoril, kaj se je sploh godilo, da jo zdaj tako razburja. Hodila sta, sedela sta, govorila sta, razšla sta se menda pozno, ampak vse to je megleno in nobeno napenjanje spomina mu ne razodene skrivnosti. Povedal bi ji, da je vse to neumno in da bodi pozabljeno, če je res storil kaj nerodnega, toda to bi jo morda še bolj ujezilo in bi pokvarilo ves dan...

Julka je medtem dobila oblast nad svojimi živci. Počasi stopajoča, je napol obrnila glavo in dejala brez naglasa:

"Jaz in moj mož sva uvedla razporoko."

Lipman se je začudil. Dotaknilo se ga ni nič bolj kot da bi bil čital podobno naznanilo v listu.

"Res?" je vprašal.

Z enakim glasom je odgovorila:

"Ali niste pričakovali tega?"

"Seveda, seveda," je hitel, ne razumeval joč, zakaj naj bi bil pričakoval njeno razporoko. Tedaj se mu je zgodilo kakor človeku, če se nenadoma spomni na sanje, o katerih nič ni vedel, ko se je zbudil. Nekaj sta govorila, kar je moralo biti v zvezi z njenim zakonom.

Mučil je svoje misli, ki niso bile vajene prevelikega napora. Ločitev... Čemu?... Kako je on prizadet?... Da, nekaj takega je moralo biti. In sedaj sme govoriti le toliko, da ne izda svoje nevednosti.

"Moj soprog ne dela nobenih ovir in tako bo stvar kmaľu v redu," je nadaljevala in sedla na zofo. On je obstal pred njo.

"Kako vam je vseč ta garnitura?" je vprašala, božajoča zofo z dlanjo.

Lipman je že pomislil, da so vse sitnosti pri kraju in ne bo treba več napenjati možganov zaradi njene razporoke. Zato se je podvil. Pogledal je na ceno, pričvrščeno na hrbtu, dvignil obrvi in dejal:

"Dva tisoč dolarjev—to je že vredno, da se postavi v vsak salon."

Julka se je nasmehnila.

"Ali ni mogoče, da bi bila cena pretirana?"

"Vse cene so pretirane," je odgovoril in zamahnil z roko. "Kako bi sicer trgovine delale profit? Kdor kupuje, mora plačati, kar se zahteva, ali pa pustiti."

"Tako bi vi ravnali, če bi kupovali?" je vprašala.

Zazdelo se mu je, da mora to pomeniti nekaj posebnega. Morda ga to privede bliže do rešitve uganke.

"Drugače se ne more ravnati," je odgovoril, misleč, da so njegove besede zelo previdne. "Če bi potreboval novo salonsko opremo, bi izbral, kar bi mi ugajalo in plačal, kar bi zahtevali..." Nenadoma se mu je nekaj zasvetilo. "Ali bi mi vi pomagali izbirati?" je dodal; "moj okus se gotovo ne more kosati z vašim."

Julka ga je gledala kakor preiskovalni sodnik obtoženca. Sedaj je bila sama na nejasnem. Morda ga je vendar po krivem obsojala in on ni pozabil. Ker je želela tako, je verjela, da se je motila in ga začetkoma napačno razumela. Saj bi morala že davno vedeti, da je z besedami neroden...

"Gotovo bi pomagala, če mislite, da bi bila poklicana na to," je dejala in prijaznost je omehčala njen glas. Lipman je bolj občutil kot razumel to izprembo in je bil vesel. Vzkliknil je:

"Kdo bi mogel biti bolj poklican?"

"Ali je to resno?"

"Resno! Nikdar vam še nisem dejal kaj

podobnega, da ne bi bilo resno. To bi že morali vedeti."

"Torej je bilo resno tudi vse, kar ste govorili zadnjič?"

"Karkoli sem dejal, ne smete dvomiti, da je bilo resno. Ali še niste prepričani, da bi storil za vas vse, kar je v mojih močeh?"

"Kadar gre za največje, je težko, premagati vsak dvom. Ampak če ostanete pri svoji besedi, tedaj sem prepričana. Seveda morava počakati, da postane razporoka veljavna. Če dotedaj ne izpremenite svoje misli... Zakaj vaša volja je do tedaj svobodna. Misliti ne smete, da se vsiljujem..."

To je torej obljubil! Kajpada—ni se mu sanjalo. Ali je res pozabil? Ali pa se je njej sanjalo... Kar že je, sedaj se mora izpolniti in prav je, da se izpolni, zakaj brez te cene ne doseže nikdar izpolnitve svojih želja.

"Kako bi mogel misliti, da se vi vsiljujete, ko gre vse moje hrepenenje za tem, da postanete moja? Moja volja ni svobodna, ker uboga le vaše ukaze."

Vse je torej prav in brez potrebe se je mučila. Sama pri sebi ga je celo prosila odpustitve za sumničenje, s katerim ga je žalila. Vse težko breme ji je padlo s pleč in nobena huda misel ji ni ostala v glavi. Tisti trenotek, ko se ji je vsa blaginja razlila po duši, so ji pa v ušesih zadonele očetove besede...

Lipman jo je rešil z vprašanjem:

"Ali hočete izbrati pohištvo za novi dom?"

Zdramila se je in odkimala.

"Kaj še! Saj še ne pozna doma, ne ve, kako dolgo bo še treba čakati in tudi ne, kako se moda še izpremeni do tedaj. Razen tega pa ne pozabite: Do zadnje minute ste svobodni. Potem, seveda, če ostanete mož besede, mine toliko vaše svobode, kolikor moje."

Prav po nepotrebnem in nepoklican ji je tisti hip prišel Whitney na misel. Tudi ona bo svobodna do zadnje minute in če bi v tem času... Oh—kakšna budalost! Da bi se metala za njim, ko ga je spoznala...

Lipman je pregnal te zoprne misli z opazko:

"Če nočete kupovati, pa tukaj le zapravljajte čas. Ali hočete vi sestaviti program za današnji dan? Jaz storim, kar ukažete."

Odklonila je z nasmeškom.

"Še nisem gospodinja. In vi ste boljši ve-

ščak. Izrabite priliko, zakaj kadar pride čas, ne boste smeli pozabiti, da imava dom."

"To pomeni, da boste nosili hlače v hiši," se je nasmejal.

"Hlače—to ni nič. Te nosimo že davno. Ampak priklenila vas bom, če vas bo preveč mikalo bezljanje po tujih krajih."

"Ne bo treba verige za to," je odvrnil; "doma bo dovolj močna privlačnost."

Verjel je, kar je govoril...

Odpravila sta se in ves dan sta se imela dobro. On je poznal zabavišča, ki ji dotlej še niso bila znana in ona se ni utrudila. Le na kozarce je pazila in ga opomnila, kadar se je zbala, da se ga navžije preveč. On pa jo je ubogal kakor da je njena pravica ukazovanja.

Zvečer sta v kinu gledala sliko, v kateri je bilo mnogo strastne ljubezni in on je v te-

mi ves čas držal njeno roko kakor zaljubljen srednješolec. Po predstavi je moral izpustiti roko, ampak zaljubljenost ga ni minila. Po večerji, ko se je hotela posloviti, je začel jecljati.

"Saj je sedaj vse urejeno. Nič več ni med nama. Kakor moja žena ste..."

Julka je vstala.

"Kadar bova izmenjala prstane in naju bo mož postave proglasil za moža in ženo... Dotlej si ohraniva spoštovanje."

Hotel je še dalje poskušati, toda ona mu ni dala do besede.

"Tako je kot sem rekla. Pozneje vam ne bo žal."

In tako sta se poslovila in Julki se je vrnilo čustvo popolnega zadoščenja.

(Dalje prihodnjič)

Včasih se ljudje motijo

KAJ POMENI BOŽIČ, ki smo ga ravnokar praznovali kakor smo pač znali in mogli? Splošno prevladuje mnenje, da je to god Kristovega rojstva, torej, da je bil Jezus rojen v noči med 24. in 25. decembrom. To je pa popolnoma zgrešena misel, zakaj nihče ne ve, kdaj je bil resnično rojen. Dosti zgodovinarjev sploh ne verjame, da je Jezus, o katerem govore evangeliji zgodovinska osebnost. Po njihovem mnenju ni noben posameznik ustanovil krščanstva in nauki, na katerih je osnovano, so bili zbrani na raznih poljih in polagoma spravljeni v sistem. Pa tudi tisti, ki trdno verujejo v historičnega Jezusa, ne morejo povedati, kdaj je bil rojen. Ugibalo se je o tem mnogo in navajali so se razni argumenti za razne datume, ampak vse to je le ugibanje. Najmanj verjetnosti je pa, da bi se bil ta dogodek izvršil ob času, ko krščanski svet praznuje božič.

Praznovanje zimskega solsticija je staro kot ljudska zgodovina in najbrže še mnogo starejše. V časih rimskega cesarstva je bil zelo razširjen kult Mitre, od katerega se najde mnogo sledov v krščanstvu. Njegovi pristaši so praznovali ta dan kot rojstvo sonca. Prevzeli so pa to praznovanje od mnogo starejših ver, katerih znane korenine segajo nazaj v prvotni brahmanizem in stare indijske

Vede imajo natančen opis ceremonij, ki so se vršile v "sveti noči," ko so po hišah ugasnili vsi ognji in je duhovnik na svečan način naredil nov ogenj iz svastike, ob katerem so navzoči prižgali veje, jih odnesli domu in zapalili zopet ogenj na ognjiščih, ki je potem gorrel vse leto. Tudi s tem se je častilo sonce, od katerega "prihaja ves ogenj." Vse kaže, da so tudi brahmani podedovali to od starejših plemen, katerim je bila še v živem spominu doba, ko ljudje niso znali delati ognja. Ta iznajdba je tako globoko posegla v vse življenje tedanjega človeštva, da je čiščenje ognja in priznanje njegovega božanskega značaja prav lahko razumeti.

Praznovanje zimskega sončnega obrata, ko navidezno umirajoče sonce zopet oživi, se najde v različnih oblikah pri vseh znanih narodih stare civilizacije, krščanstvo pa je ta praznik le prevzelo od njih in mu dalo nekoliko drugačen pomen. Paralela je pa očitvidna; v starih mitologijah se je rodil sončni bog, v krščanstvu se je rodil sin edinega Boga.

Tudi vera v deviško spočetje ni originalno krščanska. Najde se skoraj v vseh starih mitologijah in tudi Budha je bil rojen po naukih njegovih naslednikov na "čist" način, namreč izpod pazduhe. Madona z otrokom je zelo priljubljen predmet krščanskih religijoz-

nih slikarjev in kiparjev. Tudi ta motiv pa ne izvira iz krščanstva. Stara kitajska umetnost ga je poznala v davnih časih, v Egiptu so pa izkopali mnogo kipov boginje Isis, zemeljske matere z njenim otrokom Horusom. Te umetnine so bile izdelane nekoliko tisoč let pred začetkom krščanske dobe.

O Veliki noči praznujemo Kristovo vstajenje. Bog je umrl in čez tri dni je vstal od mrtvih v novo življenje. To velja za največji krščanski praznik. Njegov vir pa tudi najdemo že v preteklosti, davno preden je bilo krščanstvo rojeno. Stara egiptovska legenda o bogu Osirisu ima enako vsebino. Stari narodi okrog Sredozemskega morja so imeli žitne in vinske bogove in o vseh teh so verjeli, da umro in kadar so pokopani, vstanejo od mrtvih v novo življenje. Praznovali pa so te dogodke ob enakem času kot sedaj praznujemo Veliko noč.

Temeljni življenski nauk krščanstva je baje vzet iz pridige na gori in uči ljubezen do bližnjega. Petsto let pred Kristovim prihodom je Gajtama Budha, ustanovitelj budhizma učil: "Ne stori drugim tega, česar nočeš, da bi drugi tebi storili." Na Kitajskem je Konfucij

učil isto in med njegovimi nauki je tudi ta: "Če ne postanete kakor majhni otroci, ne boste nikdar mogli vstopiti v kraljestvo miru."

Takih primerov je primerjevalni študij ver našel še mnogo več in vse to potrjuje, da so tudi vere produkti razvoja. Od prvih začetkov vere v duhove, porojene iz neznanja in strahu, pa do vere v razna božanstva, potem v enega samega Boga, do panteizma in monizma se vleče nit, ki veže vse in ni nikjer pretrgana. Vsak vozel v tej niti pa bi hotel imeti zadnjo besedo. Vsi prejšnji vozli niso nič vredni, bodočih pa ne sme biti nič. Vsaka nova vera smatra vse stare za zmote, vsak poskus kakšne nove pa za greh. Človeški duh pa nikdar ne miruje, sprejema, kar so drugi našli pred njim, dvom, ta veliki vodnik v spoznanje ga pa navaja, da devlje vse na rešeto, ohrani, kar je spoznal, da je dobro, pa išče dalje in prepušča svojo dedščino tistim, ki pridejo za njim. Ti pa postopajo enako, sprejemajo dedščino, rešetajo, iščejo in—nikdar ni konec. Iz prvega se razvije drugo, iz tega tretje in dalje in dalje, dokler živi človeštvo in njega duh. Nobena beseda ni zadnja; za tistim, ki jo je izrekel, prihajajo drugi in mislijo in govore.

Baltik -- nekdanj in sedaj

POGLEJMO NA ZEMLJEVID severne in vzhodne Evrope. Tam kjer prehaja v Azijo, so ogromne, nepregledne planjave, ki se širijo dol proti Črnemu morju, gor proti Lednemu morju in tja proti Uralu. To je Rusija.

Črno morje je podobno jezeru, le tesna ožina ga spaja z ostalimi morji in še ta izhod straži Turčija. Ledeno morje je to, kar pravi ime: led, skoraj večni. Rusija pa je velika in kakor druge dežele, manjše od nje, je že davno stremela po morju. V Evropi je videla le en izhod: Baltiškó morje. Leta 1030 je car Jaroslav skušal prodreti do njega. Neodvisna lotiška plemena so se uprla temu poizkusu in takrat je ostal brez uspeha. Misel pa ni umrla.

Proti koncu srednjega veka je Rusija dosegla in utrdila svojo združitev. Mongolske čete, ki so bile prihrumele z vzhoda, so bile odbite, Rusija se je razširila in pridobila je ogromno bogastvo. Toda izhoda na morje še vedno ni imela.

Leta 1492 je dal Ivan Grozni zgraditi veliko trdnjavo Ivangorod, ki še sedaj dominira zaliv Narve. To je bil prvi korak proti morju, s katerim je Ivan mislil "prinesti svojemu narodu nekaj tiste civilizacije, s katero so druge evropske države postale tako močne." Ivan je bil tiran in zaslužil si je priimek "groznega," ampak Rusi pravijo, da je bil velik državnik.

Nemci so bili takrat zaposleni na drugih straneh in politične zmede so jih oslabele. Ivan je porabil to priliko sebi v prid. (Stalin najbrže pozna to zgodovino.) Zahteval je za Ruse trgovsko svobodo na Baltiku, preklic pogodbe, ki jo je Nemški red imel s Poljsko in odpoklic opričnikov, imenovanih Landsknechte iz Latvije in Estonske, kjer so vzdrževali "protektorat." V Moskvo, ki je tudi takrat bila glavno mesto Rusije, je prišla velika delegacija, se dolgo pogajala in—sprejela ruske zahteve. Ta uspeh je povečal Ivanovo poželje-

nje. Tedaj je hotel svojo luko. Napadel je baltiške dežele in Narva je kmalu bila v njegovih rokah, Latvija in Estonka sta pa prišli pod njegovo nadvlado. Zdelo se je, da se mu je Evropa odprla. Toda Švedi so se združili s Poljaki, blokirali Narvo in Ivan se je moral umakniti. Sadovi petdesetletnega vojnega in diplomatičnega napora so splavali po vodi.

Skoraj sto let je minilo in prišel je Peter Veliki. (Rusi so izdelali lep film pod imenom Peter Prvi in pravijo, da Stalinu dobro de, če ga kdo primerja s tem vladarjem.) Tudi Peter je zahrepenel po morju, po zvezah z velikim svetom in po tuji kulturi. Leta 1700 je povedel vojsko proti Narvi, toda Švedi so zmagali. Peter ni obupal. Dve leti je organiziral upravo in vojsko in tedaj se je zopet podal na bojni pohod. Mesto za mestom je osvojil in tudi Narva je padla. Ob izlivu Neve je položil temelj novemu, modernemu mestu in ga imenoval Petersburg. To je bila prva ruska luka. S Petersburgom je Rusija dobila "okno v Evropo." Ostale baltiške kraje so Rusi osvojili leta 1710. Utrdili so luke v vseh teh krajih in

leta 1780 so prisilili Švedsko, Dansko in Prusijo, da so podpisale pogodbo, po kateri so bile vse tuje bojne ladje izključene z Baltiškega morja.

Leta 1857 je bila ta pogodba razveljavljena, caristična Rusija je pa vedno poskušala, pridobiti zopet svoje gospodstvo na Baltiku.

Sovjetska Rusija je uravnavala svojo zunanjo politiko po drugih načelih. Kljub temu, da je izgubila baltiške dežele, ki so postale neodvisne države, ni od leta 1920 dalje naredila nobenega poskusa osvojitve. S trgovinskimi in pozneje z nenapadalnimi pogodbami se je polagoma ustanovilo vzajemno zaupanje. Tako je bilo do jeseni 1939. Kaj se je tedaj zgodilo, je znano. Stalinova zunanja politika je postala politika Ivana Groznega in Petra Prvega (sicer imenovanega Velikega.) Vodje nove Rusije so prevzeli tradicije stare Rusije, ki so živele devet sto let. Storili so to v času, ko je Nemčija zaposlena na drugi strani in politično oslabiljena in mora sprejemati pogoje kakor so jih morali odposlanci Nemškega reda pred skoraj štiri sto petdesetimi leti.

Naše urno potovanje

Rimska cesta, ogromna svetla proga, ki se vidi na nebu ob jasnih nočeh, je mnogim ljudem skrivnostna in včasih je bila taka tudi astronomom. Ko so bili daljnogledi še slabi, niso prav vedeli, kaj početi z njo. Da so bile v njej zvezde, je bilo pač videti; toda neštete belkaste lise so bile uganke, ki jih ni bilo lahko rešiti. Ko so naposled z boljšimi daljnogledi dognali, da so tudi to le skupine zvezd, je vendar značaj "ceste" ostal skrivnosten. Potem so začeli opazovati razne špiralne "megle" v svetovnem prostoru, katere so začetkoma smatrali za porajajoče se svetove, dokler niso še boljši daljnogledi pokazali, da so tudi to velike skupine zvezd in so dognali analogijo med našo Rimsko cesto in temi meglami. Naposled so spoznali, da sonce s svojimi planeti ni izven Rimske ceste, temveč njen del. Danes poznajo na tisoče takih "Rimskih cest" in odkrivajo še vedno nove.

V območju te Rimske ceste se kreče naše sonce in naša zemlja z ostalimi planeti. Kam gremo in kako hitro potujemo s tem giba-

njem? — Dr. Edwin Hubble, ki dela v zvezdarni na Wilsonovi gori, poroča, da hiti po njegovem opazovanju naše sonce s svojimi planeti vsako sekundo 180 milj proti neki točki na severni strani Rimske ceste.

Po najbolj sprejemljivi teoriji se suče sonce z vsem svojim sistemom okrog središča Rimske ceste; hitrost tega kretanja je okrog 165 milj na sekundo. Rimska cesta kot celota pa tudi ne ostaja na enem prostoru, temveč potuje v smeri severnih meglin in šestdeset do sto dvajset milj na sekundo. Potovanje sonca in njegovih planetov skozi svetovni prostor se izračuna po hitrosti njegovega gibanja v Rimski cesti in gibanja Rimske ceste same. To je torej sto osemdeset milj na sekundo, kot je izračunal dr. Hubble.

Človek bi dejal, da je to velika hitrost, na zemlji je pa sploh ne čutimo. To nam kaže, da se ne smemo vedno zanašati na svoja čutila.

Da ne ve nič o svoji nevednosti, je nevedneževa bolezen, pravi A. B. Alcott.

Drejčetova pot

E. K.

(Nadaljevanje.)

Drejčetu se je zazdelo, da pregost je v sobi zrak
in da leze iz vseh kotov mrak, turoben in težak.
Nekaj je tiščalo v prsih in ga grabilo za vrat,
čutil je globoko v srcu kot da davno že ni mlad.

Tu je on in tam je oče, med obema pa je plot
kot da sam krvi je tuje in da ni očetu rod...
Kam bi se sedaj obrnil, kje besedo bi dobil,
da resnico bi povedal, pa bi brezdna ne razkril,

ki široko in globoko med obema zdaj zija
kot da na obeh straneh sta dva sovražna si sveta...
"Tak je zakon pri vojaki — pravili so mi tako;
ne vprašuj in ne razmišljaj in ubogaj vse slepo.

"Puška nima svoje glave, kaj bi s svojo jaz počel?
Če bi misliti se drznil, stotnik pesem bi zapel
o zaporu in o postu, da izžene mi objest,
a kaprol, bolj po domače bi pokazal svojo pest."

Zdrknilo mu je z jezika in že mu je bilo žal.
Oče pa ga je pogledal kakor splašeno žival.
"Taka božja je postava, stara kakor ves naš svet.
Kdor upre se božji volji, bo za vekomaj proklet.

"Grešne misli nosiš v glavi, za zapovedi si gluhi;
v mestu si napil se strupa in prevzel te je napuh.
Bog pa angelje uporne z mačem je pognal v pekel,
grešno Sodomo, Gomo izpremenil je v pepel."

Starec mučno se vzravnaval je, v Drejčeta uprl je prst.
"V gnezdju grehov boš izgubil dušo in zapravljal krst...
Kaj te je na dom prignalo? Česa si prišel iskat,
kamor jaz te nisem klical, niti mati ali brat?

"Tu smo kmetje, tam ste škrici; stare šega tu je stan,
vi pa tam ste jo zavrgli. Pot drži vam v drugo stran.
Seme, ki si se nabral ga, tu nikoli ne vzkali.
Vzemi s sabo vso nesnago, da se dom ne zasmradi."

Sedel je in sklonil glavo, truden kakor še nikdar,
v ude mu slabost je legla kot da dvesto let je star.
Drejčeta je stresla groza kot da storil je zločin
in da na vsem širnem svetu podlejši noben ni sin.

Plaho je pristopil bliže. — "Oče, v srcu mi je žal —"
 Starec pa ga ni več slišal; od slaboti je zaspal...
 Rahlo ga je vzel v naročje — bil lahak je kot pero —
 ga na posteljo odnesel, tja položil ga mehko.

Vrata so se zdaj odprla. Mater Drejče je uzrl.
 Vse pozabljeno je bilo kot da se je raj odprl
 ni pregnal s sijajem sončnim vso turobnost in temo,
 z blaženostjo nepopisno mu napolnil dušo vso.

"Drejče, sin moj! Spet te vidim, spet si vrnil se med nas.
 Dolga bila vsa so leta, kar zapustil to si vas.
 Često v noč sem vzdihovala, v sanjah sem iskala kraj,
 kjer živiš, trpiš in služiš — in te klicala nazaj..."

"Mati, zame ne skrbite, saj mi v mestu ni hudo.
 Tam ljudje so kakor tukaj — ljubijo se in tepo,
 eni radi so veseli, drugi kisle se drže,
 a zakaj vsa radost, žalost, mnogi često sam ne ve.

"Glejte, mati, svet je velik, večji kot se mi je zdel,
 ko na paši in na njivi delal, ukal sem in pel.
 Tam kot tu ljudje doma so in živeti mora vsak,
 vsi postavljeni so v vrste: ta bogat, on siromak."

"Da," prikimala je mati, "Bog uredil je tako;
 v starih časih, v naših dnevih — vedno je bilo in bo.
 Priden, zadovoljen bodi in zaupaj, to je vse;
 kdor tako živi pošteno, nanj se tudi Bog ozre."

"Drejče je požiral slino, da mu jezik ni ušel.
 Zadovoljnost je minila, ko je misliti začel...
 A pred njim je stala mati, slaba pod bremenom let;
 ob pogledu tem pozabljen je bil ves ostali svet.

"Kratka je ta ura, mati, dragocen je vsak njen tren.
 Kdor si služi kruh z rokami, pogreši, če kdaj je len.
 Jutri zopet dan do dela, danes je prostosti dan —
 naj spomin na dnevno tlako, na skrbi bo pokopan.

"Danes sem pri vas, o mati; kdaj vas vidim spet, ne vem.
 Zdaj je čas, da si posežem v srce in da vam povem:
 Vedno in povsod, kjer hodim, moj sopotnik je spomin
 in zavest, da ne poplača dolg nikoli majki sin.

"Ko sem skakal okrog hiše in ste vi nam pekli kruh,
 ko ste moje bojno čelo branili od sitnih muh,
 ko skrbi ste nam tajili in prebdeli mnogo noč,
 bil otrok sem, nisem vedel, kakšna matere je moč.

"Mati, zdaj otrok več nisem, sladkih ne poznam besed,
 a hvaležnost v moji duši je sladkejša kakor med.
 To sem vam prišel povedat, preden vzamem spet slovo
 in spomin na te minute vekomaj me spremljal bo."

(Dalje prihodnjič.)

Za gospodinje

BABOVKA.

V lanskem letniku smo imeli navodilo za babovko, ki je, kot smo slišali, ugajalo nekaterim čitateljicam. A kakor delajo naše gospodinje potice na razne načine, tako imajo tudi češke kuharice več kot eno vrst babovk. V sedanjem času jih delajo v Ameriki pač več kot v starem kraju, zakaj odkar je Češka prišla pod nacijsko peto, pazijo Hitlerjevi hajduki strogo na to, da nihče ne dobi več hrane kot je predpisano: štiri unče sladkorja na teden, pet unč masla, funt mesa. S tem se ne more delati mnogo babovk, buht in kolačev. Ne da ne bi bilo na Češkem sladkorja in masla, smetane in jajc; saj so jo včasih imenovali deželo medu in mleka. Ampak nacijski satrapi konfiscirajo te pridelke in jih izvažajo v Nemčijo, kjer ljudje — razen nacijskih veljakov, seveda — dosebedno stradajo.

Kuhinjski recepti pa niso pozabljeni in tukaj je eden za drugo vrst babovke, ki smo ga v svoji kuhinji preizkusili in bo menda tudi drugim gospodinjam všeč.

Vzemi:

eno kocko kvasa	dve in pol kupice moke
eno kupico mleka	četrt funta olupljenih mandljev
četrt funta masla	tri četrt kupice rozin
dve tretjini kupice sladkorja	pičlo žličico soli
štiri jajca	žličico vanilje

Ogrej mleko, da bo mlačno in zdrobi kvas vanj. Ko se kvas raztopi, dodaj pol kupice moke in rahlo zmešaj. Postavi na toplo, da vzhaja.

Vmešaj maslo, da se speni, dodaj sladkor po malem in mešaj, potem dodaj štiri rumenjake, enega za drugim in nadaljuj mešanje, da bo vsa zmes rahla in lahka. Potem dodaj vzhajani kvas, zrezane ali zmlete mandlje in rozine in premešaj, da bo vse enakomerno razdeljeno.

Iz beljakov naredi sneg in ga rahlo primešaj testu. Zvrni vse v ponev in pusti, da vzhaja toliko, da bo približno dva palca od roba. Posuj z zmletimi mandlji in peci približno 45 minut v zmerni pečici — 350 st. F.

KORUZNI HLEBČKI

(Muffins)

Kupico koruzne moke	četrt kupice sladkorja
kupico bele moke	pol žličice soli
dve žličici pecivnega praška	eno jajce
tri četrt kupice mleka	četrt kupice raztopljenega masla
tri četrt kupice zrezane, pražene slanin	

Presej obe moki, pecivni prašek, sladkor in sol v skledo.

Stepi jajce z mlekom in dodaj moči zmesi. Potem dodaj raztoljeno maslo in slanino in zmešaj vse prav dobro. Vlij v modelčke, da bodo dve tretjini polni. Modelčke (cup cake tins) namaži z mastjo. Peci petnajst minut v topli pečici — 375 st. F.

Kako ravnati s perutnino?

Ali veste, da se ameriška vlada bavi tudi s kuho? V uradu za hišno gospodarstvo delajo neprenehoma eksperimente z vsem, kar spada v to področje, torej tudi s kuho in peko. Vsaka kuharica je že doživela razočaranja s kakšnim puranom, s kokošjo, gosjo ali raco, bodisi divjo ali domačo. Vse je bilo lepo, vse je šlo gladko, ko pa pride stvar na mizo, je trda, da je ni mogoče ne rezati, ne gristi. Gosti so morda uljudni, toda gospodinja

ni slepa in hujše ji je kot vsem drugim. Kar je tako splošno znano, ni moglo ostati tajno v vladni kuhinji in od tam prihaja sedaj dober svet: Vsa skrivnost je v tem, da se perutnina počasi peče, kuha ali praži. Miss Lucy Alexander, ki je načelnica vladne perutninske kuhinje, pravi: "Zmerna vročina speče ali skuha perutnino počasi in enakomerno, vsled tega se tudi le malo ukuha. Meso ostane sočno in tečno. To velja za staro in za mlado perutnino. Kakor sir, jajca in druge vrste mesa, je tudi perutnina proteinska hrana; hitra kuha na velikem ognju strdi staničje.

Pri poljedelskem oddelku so pa dognali nekaj drugega, kar bo tudi marsikatero kuharico zanimalo. Kakor perutnina prevari pogostoma tudi drugo meso. Pokrite jo s čebulnim cvrtjem, polijte jo s slastno omako, če je bržla trda, ne pomaga vse to nič. Eksperimentatorji poljedelskega oddelka so pa dognali, da pomaga ananas (pineapple). Iz njegovega soka so naredili snov, ki se pod imenom "bromelin" dobi v trgovinah. Preden je bržla popolnoma pečena ali pražena, jo polij z bromelinom in pusti še nekoliko minut na ognju. Bromelin označujejo za enzim, ki prebavlja protein. Posledica te lastnosti je, da omehča trde dele, ki spajajo staničevje in trdo meso postane mehko.

KO SE JE BERNARD SHAW po dolgem samstvu na začudenje mnogih znancev oženil, ga je neki prijatelj vprašal, kaj misli o zakonu. Shaw je odgovoril: "To je težko povedati. Tako je kakor s framonstvom; tisti, ki niso člani reda, ne morejo govoriti o njem, tisti, ki pa so člani, so obljubili večni molk."

Članarina Cankarjevi ustanovi in tiskovni fond Cankarjevega glasnika

Prispevali od 25. novembra do 22. decembra, 1939:

Dr. št. 257 SNPJ; Cleveland, Ohio	\$ 10.00
Progresivne Slovenke; krožek št. 2	1.00
Dram. dr. "Anton Verovšek"; Cleveland	2.00
Pevski zbor "Slovan," Cleveland, O.	12.00
Slovenski Sokol; Cleveland, Ohio	10.00
Dr. "V boj," št. 53 SNPJ; Cleveland	17.00
Pevski zbor "Slova"; Cleveland	5.00
E. K.	5.00

Skupaj v tem izkazu	\$ 62.00
Zadnji izkaz	437.64

Skupaj od 20. decembra 1938 do 22. decembra 1939\$499.64

Odbor Cankarjeve ustanove in Cankarjevega glasnika se vsem zgoraj omenjenim društvom in posamezniku iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemovalcev.

ČETRTI OBČNI ZBOR CANKARJEVE USTANOVE

se vrši

V NEDELJO, 21. JANUARJA, 1940

ob 2:30 uri popoldne

v Narodnem domu na St. Clair Ave.

v starem poslopju.

Na ta zbor so vabljeni vsi člani Cankarjeve ustanove, posamezniki in zastopniki organizacije, ki imajo članske certifikate. Društva naj pošljejo izpolnjena pooblastila in imena zastopnikov na naslov: Cankarjeva Ustanova, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NE IZRABLJAJ DOBROHOTNOSTI

Ali si že obnovil naročnino? Če ne, — ali se zavedaš, da Cankarjev glasnik dobivaš, ker ti uprava zaupa, da boš naročnino poravnal ob prvi priliki? Ali boš neiskren in zaupanje uprave Cankarjevega glasnika zlorabil, ko se ti nabere dolg na naročnini revijo odpovedal ter s tem pomagal uničevati življenje edini leposlovni reviji med ameriškimi Slovenci?

Ali boš ostal človek, ki se zaveda, da je boljša bodočnost za delavstvo odvisna od delavstva samega, katero si bo priborilo potom delavske izobrazbe, boš plačal naročnino takoj ali ob prvi priliki!

Bodi zaveden delavec, iskren in pošten, delaj za delavsko kulturo in izobrazbo — ker takih svet krvavo potrebuje, če se hoče enkrat za vselej iznebiti diktatorjev, vojn, brezposelnosti in druge mizerije, ki vstvarja delavstvu neznosno življenje.

Nagovori svoje prijatelje in znance, da se na Cankarjev glasnik naroče!

Napravite resolucijo v začetku tega leta, da boste pomagali agitirati za Cankarjev glasnik in da ga bomo s združeni močmi tako razširili, da bo zahajal v vsako hišo, koder žive ameriški Slovenci.

Uprava Cankarjevega glasnika.

O velblodih je včasih bilo znano le to, kar dela to žival simpatično. Poznali smo jo pod imenom "ladja puščave," pripovedovali so nam, kako prenaša težka bremena, kako dober nos ima za vodo in kako vodi karavane, ki so zgrešile pot do oaze, kjer je voda, palme in hrana. Splošno se je razširilo mnenje, da je velblod nenavadno potrpežljiv in blag. Nekateri teh povesti se pa nikakor ne vjemajo z resnico. Predvsem ni velblod nikakor blag, temveč zelo bojevit in dokaj hudoben. Ta žival nima rogov, ne mogočnih kopit, ima pa zelo močne, dolge, četudi ne lepe zobe. Kadar se velblod bojuje z drugim velblodom, ga skuša z zobmi pograbit za nogo in če se mu to posreči, zviija in vleče tako dolgo, da spravi nasprotnika na tla; potem plane po njem in ga bije z nogami, dokler ga ne ubije. Prav rad se loti tudi svojega gospodarja, če le najde priliko in njegovi rumeni zobje povzročajo grde in nevarne rane.

V Sahari in Arabiji velblodu ni preveč zameriti, če ne ljubi in spoštuje svojega gospodarja, zakaj Arabci ravnaajo grdo z živaljo. Včasih mu nalože do 1400 funtov bremen in ga ženejo do osemdeset milj v treh dneh. Če po takem potovanju žival pogine, se to smatra za Kismet, za usodo, ki jo je odredil Alah; če ostane velblod živ, pride za teden dni na pašo, da okreva.

Marsikaj se je govorilo in pisalo o drugem želodcu, v katerem shrani vodo za dolgo dobo. Takega posebnega želodca sicer ni, pač pa ima velblod v svojem telesu trideset do štirideset stanic, podobnih velikih mošnjam za tobak in če je taka stanica polna, je v njej lahko tri galone vode. Žival lahko odpre vsako stanico posebej in se na ta način napije, kadar je žejna. Za sočno zeleno travo velblod ne porajta; najljubša hrana mu je osat, trnje in bodljikast kaktus.

V Ameriko so nekdanj uvažali velblode, misleči, da bodo zlasti na zapadu služili kakor v arabski puščavi ali v Sahari. Eksperiment se ni obnesel in so ga opustili.

"LOKALIZIRATI SPOR" se pravi, prepušiti žrtev njeni usodi. (Zgledi: Mandžurija, Abesinija, Avstrija, Španija, Čehoslovaška. Nadaljevanje sledi.)

DRŽAVNE POGODBE se sklepajo zato, da jih spoštujejo mali narodi.